

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

Novak, Jagoda:

**Priručnik za organizacije civilnoga društva
u području suzbijanja diskriminacije spram Roma i Romkinja**

**IPC Slavonski Brod, Minority Rights Group Europe i Amalipe, u okviru projekta
„Equality for Roma through Enhanced Legal Access – ERELA“, 2021**

Sadržaj:

I. Romi u Hrvatskoj i Europi – društveni kontekst i statistike

1. Gdje i kako žive Romi u RH?	3
2. Povijest i svakodnevica diskriminacije Roma i kako se s njome boriti?	4
3. Na koje se strateške dokumente u RH pozivati u suzbijanju diskriminacije Roma?	6
4. Kako se očituje diskriminacija Roma u različitim područjima društvenog života?	
a. Izloženost Roma diskriminaciji – općenito	7
b. Rodna ravnopravnost	7
c. Prava djece	8
d. Pristup zdravlju	8
e. Pristup obrazovanju	9
f. Socijalne prilike te pristup radu i zapošljavanju	10
g. Postupanje policije	11

II. Pravni okvir suzbijanja diskriminacije

1. Međunarodni i domaći zakonodavni okvir	
a. Ujedinjeni narodi (UN)	12
b. Vijeće Europe / Europski sud za ljudska prava (ESLP)	12
c. Europska unija (EU)	13
d. Hrvatsko zakonodavstvo	13
2. Ključni termini i instituti ZoSD-a:	
a. Diskriminacija: politološko – filozofsko uporište i definicija	15
b. Diskriminacija: pravnička definicija - izravna i neizravna diskriminacija	15
c. Ostali ključni pojmovi i instrumenti u zaštiti od diskriminacije	16
d. Iskoraci u postupcima pred sudom važni za OCD: Udružna tužba i umješač	16
e. Koliko je područje primjene ZoSD-a?	17

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

3. Romi i Zločin iz mržnje (ZiM) i govor mržnje (GM).....	18
---	----

III. Institucionalni okvir suzbijanja diskriminacije

1. Koje je središnje tijelo za zaštitu od diskriminacije?.....	19
2. Kako postupa pučka pravobraniteljica?.....	20
3. Kako se obratiti i potaknuti druge na obraćanje pučkoj pravobraniteljici?.....	21
4. Koji su izazovi u provedbi ZoSD-a?.....	22

IV. Zagovaranje ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije spram Roma

1. Što je zagovaranje? Zagovaranje u ljudskim pravima.....	24
2. Kome se (sve) obraćamo kada zagovaramo?.....	25
3. Koje ishode/promjene tražimo zagovaranjem?.....	26
4. Vrste zagovaranja s ilustrativnim primjerima iz RH vezanim za prava Roma.....	27
5. Korisni materijali i poveznice.....	29

V. Sudska praksa i suzbijanje diskriminacije Roma u Europi i Hrvatskoj

1. Relevantna praksa Europskog suda za ljudska prava u slučajevima diskriminacije Roma u Hrvatskoj.....	29
2. Relevantna praksa Europskog suda za ljudska prava u slučajevima diskriminacije Roma u Europi.....	31

VI. Vježbe – promišljanje i priprema potencijalnih zagovaračkih akcija.....

VII. Izvori i literatura.....

Dodatak: Lista relevantnih institucija i organizacija s kontaktima u RH

1. Romske organizacije.....	40
2. Organizacije za ljudska prava.....	41
3. Važne institucije u području.....	42

I. Romi u Hrvatskoj i Europi – društveni kontekst i statistike

1. Gdje i kako žive Romi u RH?

Službeno, prema Popisu stanovništva 2011., u nas ima 16.975 Roma (te dodatno 172 stanovnika koji se nazivaju Aškalijama, i deklariraju i kao podskupina Roma porijeklom s Kosova, dakle ukupno **17.147 osoba**), odnosno oko 0,4% stanovnika RH.

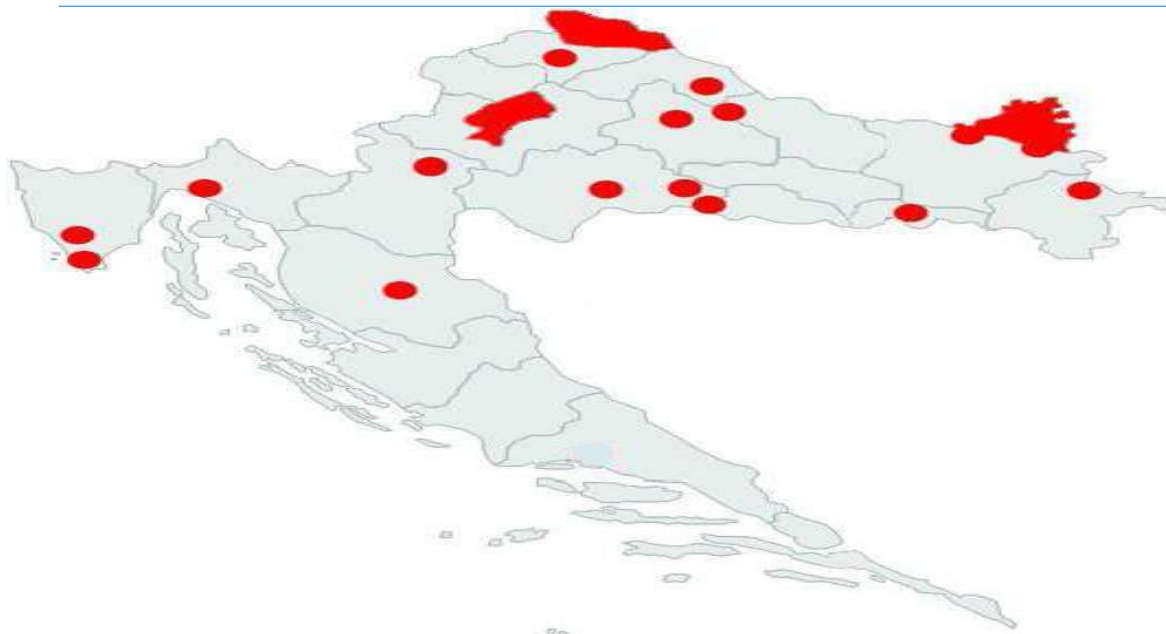
Prema recentnome i sveobuhvatnome istraživanju Centra za mirovne studije o Romima/kinjama u RH iz 2018.¹ u RH ukupno živi **24.524 pripadnika romske nacionalne manjine**, sukladno čemu bismo dobili okvirni podatak da Romi čine **oko 0,6 % stanovnika RH i treća su ili četvrta manjina po brojnosti u RH** (iza srpske i bošnjačke, te albanske nacionalne manjine). Najveći broj Roma živi u **sjeverozapadnom dijelu zemlje**, pa je najveća koncentracija romskoga stanovništva u Međimurju, Zagrebu, Baranji, Sisku, Slavonskome Brodu te Bjelovaru, Pitomači, Rijeci, Puli, okolici Varaždina, Karlovca, Vukovara itd. Evo i kako to izgleda na karti Hrvatske.

¹ Klasnić- Kunac-Lalić i dr.: Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Istraživanje baznih podataka, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2018. Podaci su dobiveni dobivenim predistraživanjem/mapiranjem terena u 15 županija RH Hrvatske.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

U Hrvatskoj su, k tome, Romi govornici **triju posve različitih jezika**. Romi Bajaši (ima ih oko 55%²) iz Međimurja, Baranje i Siska govore *bajaškim jezikom*, oblikom starorumunjskog jezika, u Hrvatskoj nestandardiziranog, tek nedavno lingvistički opisanoga. Druga skupina Roma govori *romani chib*, dijasustav s indijskim jezičnim korijenima, kao i velika većina Roma u Europi, s nizom dijalekata. Naposljetku, u Rijeci i Zagrebu žive Romi Aškalije koji govore varijantom albanskog jezika. Isto tako, Romi u Hrvatskoj **pripadnici su svih triju dominantnih vjera**: katoličke vjeroispovijesti (60,8%), 26,6% je islamske vjeroispovijesti, a 10,3% su pravoslavci. Jedan dio Roma deklarira se pripadnicima ostalih kršćanskih zajednica ili protestanata, ima Roma pripadnika Jehovinih svjedoka, kao i određen postotak ateista te onih koji se vjerski ne izjašnjavaju.

Prosječni očekivani životni vijek kod Roma iznosi tek 66.6 godina, u odnosu na 77 godina u općoj populaciji (NSUR, 2012.). Romi, za razliku od svih ostalih nacionalnih manjina u Hrvatskoj, **nemaju svoju matičnu državu koja bi, po principu reciprociteta, štitila prava nacionalnih manjina** i po tome su jedinstvena zajednica u Europi. **Zaštita manjinskih prava Roma stoga leži isključivo na institucijama matične države, te neizravno na europskoj razini (praćenju stanja, reakcijama, institucijama/sudovima te financijskoj i stručnoj pomoći Europske unije te Vijeća Europe).**

2. Povijest i svakodnevica diskriminacije Roma i kako se s njome boriti?

² [Nacionalni plan za uključivanje Roma - NPUR](#), za razdoblje od 2021. do 2027

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

Danas Romi žive u gotovo svim europskim zemljama i čine transnacionalnu i podosta heterogenu etničku zajednicu od oko **11 milijuna ljudi u Europi, od čega oko 6 milijuna u EU28**. Pradomovina Roma je sjeverozapadna Indija³, iz koje su krenuli oko 1000. godine. Hrvatsku (Dubrovnik i Zagreb) Romi nesumnjivo naseljavaju već u 14. stoljeću.

Romi su “istinska europska manjina”, kako to naglašavaju dokumenti Vijeća Europe⁴ s izrazito razvijenom kulturnom baštinom, usmenom predajom, sustavom običaja, jezicima i glazbom. Sve do druge polovice 20. stoljeća obilježava ih selilački način života, koji uz različito rasno porijeklo biva izvorom negativnog obilježavanja od strane većine. Romi postaju zajednica s ruba europskih društava, od koje većina zazire, označujući ih “drugačijima”. U povijesti diskriminacije Roma u Europi mnogo je teških perioda, no najteži je svakako onaj u doba nacističke Njemačke i njezinih pomagača⁵. Nakon toga, zajednica se revitalizira, socijalni status, kao i zaštita ljudskih prava poboljšavaju se, no i dalje vidno zaostaju za prosjekom stanovništva.

Biti Rom ili Romkinja danas u kolektivnoj svijesti nažalost ne znači samo biti pripadnik jedne osebujne i vitalne manjinske sveeuropske zajednice, nego se često povezuje sa specifičnim i teškim socijalnim i ekonomskim statusom: životom u naseljima bez infrastrukture, bez stalnog zaposlenja i, naročito, bez administrativno uređenih područja života – od osobnih dokumenata, nelegaliziranog zemljišta, kuće, pa do načina zarađivanja koje najčešće leži u nereguliranoj, „sivoj“ zoni.

Građani u RH opetovano procjenjuju da je diskriminacija od svih etničkih skupina najraširenija upravo spram Roma (20,2% ispitanika prepoznaje Rome najčešćom metom diskriminacije u RH, a slijede ih LGBT osobe, osobe s invaliditetom i siromašni, dok se na ljestvici osoba koja su meta diskriminacije „penju“ i imigranti). Pritom o predrasudama dijela građana govori podatak da čak polovina ispitanih smatra da Romi žive od socijalne pomoći jer ne žele raditi, a nešto više od 25% da bi Romi koji rade u uslužnim djelatnostima odbili mnoge klijente.⁶ Ipak, postoje naznake da se počevši od 2005. socijalna distanca

³ Vojak, Danijel (2010). O proučavanju Roma u hrvatskoj znanosti ili postoji li hrvatska romologija?, *Historijski zbornik*, 63, str. 215-240; Hrvatić, Neven (2000). Povijesno-socijalna obilježja Roma u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja*, 9, br. 2-3 (46-47), str. 251-266

⁴ Preporuka Opće skupštine Vijeća Europe 1203 iz 1993. Dostupno na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/Xref/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15237&lang=en>

⁵ Lengel-Krizman, Narcisa (2003). Genocid nad Romima – Jasenovac 1942. Jasenovac-Zagreb, Javna ustanova Spomen područje Jasenovac. Autorica navodi kako je u sklopu provedbe nacističkih zakona u NDH pobijeno preko 22.000 Roma, od čega trećina djece, većinom u koncentracijskom logoru Jasenovac

⁶ Istraživanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji, Pučki pravobranitelj i Centar za mirovne studije, Zagreb, 2016.

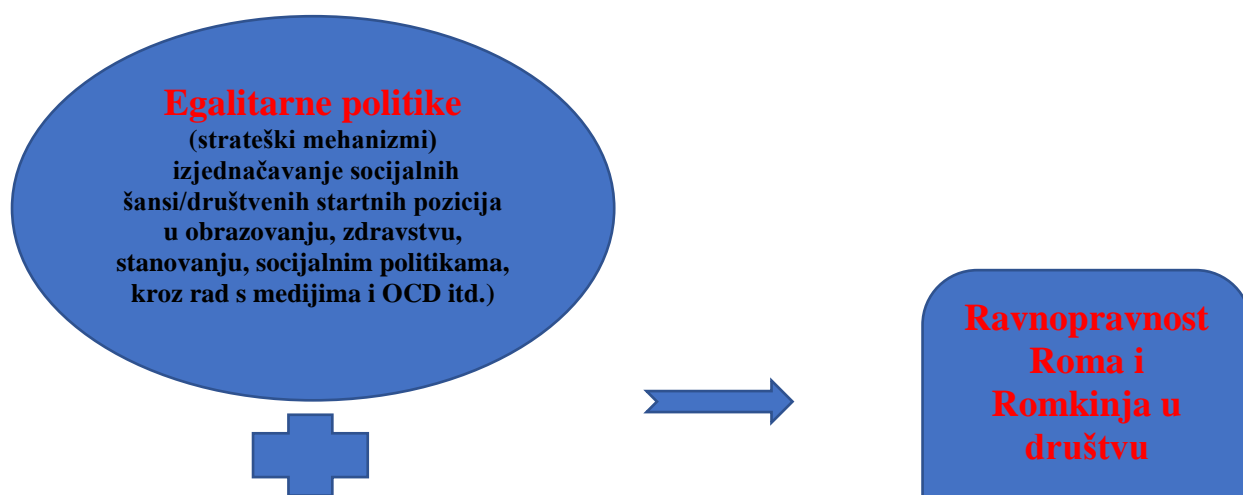

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

spram Roma polagano smanjuje pod utjecajem projekata, rada institucija, pozitivnih javnih kampanja, veće informiranosti građana i sličnih aktivnosti, ali i pozitivnog utjecaja suvremenih medija⁷.

U dokidanju siromaštva, odnosno u **izjednačavanju obrazovnih, zdravstvenih, stambeno-infrastrukturnih te drugih preduvjeta za društveni uspjeh**, tj. pomicanje na više na društvenoj ljestvici leži i prvi temelj ravnopravnosti Roma i Romkinja u europskim društvima. **Uspješne antidiskriminacijske politike - pravni i institucionalni mehanizmi koji ih omogućuju drugi su neizostavan stup te borbe za ravnopravnost** Roma, i upravo ćemo se njima pobliže baviti.

⁷ Diplomski rad Natalije Grgić na katedri za psihologiju iz 2006., *Ispitivanje izraženosti predrasuda spram Roma u času i nakon pobjede javnosti om...* pomake u stupnju predrasuda građana RH spram Roma u času i nakon pobjede javnosti om... e ponosio svojim romskim identitetom, u prvom ciklusu popularnog *reality showa* Big Brother... e distance te Skalom modernog rasizma. Autorica utvrđuje lagan pad stupnja predrasuda i s... og događaja, koji je imao širok medijski odjek, te istodobno ustanovljuje kako su predrasude manje... je te kod žena. Ovaj trend postepenog poboljšanja u pogledu predrasuda spram Roma potkrepljuju još neki recentniji znanstveni i stručni radovi.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

3. Na koje se strateške dokumente i zakone u RH pozivati u suzbijanju diskriminacije Roma?

Danas su u Hrvatskoj ključni strateški dokumenti u području izjednačavanja životnih uvjeta Roma te postizanja društvene integracije i unapređenja prava pripadnika romske nacionalne manjine [Nacionalni plan za uključivanje Roma - NPUR⁸, za razdoblje od 2021. do 2027. godine i Akcijski plan za provedbu NPUR-a za period 2021. i 2022.](#), doneseni u lipnju 2021.

Dokumenti se temelje na Ustavu Republike Hrvatske i Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina, ali i Zakonu o suzbijanju diskriminacije te nizu drugih povezanih zakona i javnih politika poput [Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. godine](#).

Na EU razini, njihov je sadržaj usklađen sa [EU strateškim okvirom za Rome 2020-2030](#).

4. Kako se očituje diskriminacija Roma u različitim područjima društvenog života?

a. Izloženost Roma diskriminaciji:

Govoreći o iskustvima diskriminacije pripadnika romske nacionalne manjine u posljednjih 12 mjeseci u istraživanju CMS-a iz 2018.⁹, **28,2 % Roma smatra da je u proteklih godinu dana doživjelo neki oblik diskriminacije, i to više puta njih čak 23,1 %**) Najveći broj slučajeva diskriminacije pripadnika romske nacionalne manjine utvrđen je na području **rada i zapošljavanja**, a potom na području **socijalne skrbi**.

⁸ Ovaj je dokument temeljen na kontinuitetu javnih politika integracije Roma koja se od 2003. očituje kroz: **Nacionalni program za Rome iz 2003. s AP-om iz 2005.** te **Nacionalnom strategijom za uključivanje Roma 2013.- 2020.**, kao i na njima više ili manje baziranim aktivnostima i mjerama državnih tijela (ministarstava, ureda, jedinica lokalne i područne samouprave i ostalih javnopravnih tijela RH, te iznimne aktivnosti organizacija civilnoga društva u ovome području)

⁹ Kunac_Klasnić_Lalić i dr.: Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Istraživanje baznih podataka, CMS, Zagreb, 2018.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

Trećina onih koji su doživjeli neki oblik diskriminacije iskusila je to na području **trgovine i drugih uslužnih djelatnosti**, a gotovo je jednak udio onih koji su takva iskustva imali u **postupanju policije** prema njima¹⁰.

b. Rodna ravnopravnost, prava Romkinja:

Romkinje su „dvostruko diskriminirane“, kao pripadnice romske zajednice spram pripadnika većinske zajednice i prema muškim, odnosno starijim članovima svoje zajednice, doživljavajući različite oblike *opresije*¹¹. Ako dodamo i često siromaštvo u kojem su im bitno smanjene šanse za društveni uspjeh, možemo govoriti i o trostrukoj diskriminaciji, koja se prepoznaje od područja reguliranja statusa/državljanstva, otežanog pristupa pravosuđu i zaštiti od nasilja u obitelji, preko obrazovanja i zdravlja, pa do zapošljavanja¹². Budući da su rani brakovi i višestruki porodi česti i uvjetovani tradicionalnim obrascima zajednice s jedne, i nedovoljnom brigom društva o jednakim šansama za obrazovanje i zaposlenje s druge strane, još uvijek gotovo polovina svih Romkinja starijih od 15 godina ima troje ili više djece¹³.

Jasne su naznake kako se ovaj trend rodne neravnopravnosti mijenja u mlađih obitelji. O dobrim učincima javnog obrazovanja, zaposlenja i trendu jačanja ravnopravnosti spolova u zajednici govori niz podataka, među kojima se ističu oni o jednakoj prisutnosti djevojčica i dječaka u osnovnoškolskom sustavu, te većim uspjesima djevojaka na sveučilišnoj razini¹⁴. Ipak, patrijarhalni obrazac u smislu prebacivanja brige za djecu i domaćinstvo na ženu usprkos pozitivnim promjenama, izražen je u zajednici. Tako je npr. kod mladih Roma koji su odustali od školovanja u dobi od 14 do 18 godina značajna razlika po spolu u kategoriji domaćice/roditeljski/porodiljni dopust, gdje čak 15,1 % djevojaka u toj dobi preuzima te uloge, dok nitko od mladića te skupine to ne čini.

¹⁰ Podaci pučke pravobraniteljice iz 2020. donose sličan poredak diskriminacijskih područja **za ukupnu populaciju: Rad i zapošljavanje** najzastupljenija su područja diskriminacije (ukupno 76/266 prijavljenih slučajeva), a **nacionalno podrijetlo** te **rasa, etnička pripadnost i boja kože** najzastupljenije su osnove (31/266 prijavljenih slučajeva), kao i **višestruka diskriminacija** (54/266 gdje je najveći udio upravo spomenutih osnova), uz **spol**¹⁰ pa je za pretpostaviti da je među prijavljenim, ali i neprijavljenim slučajevima diskriminacije koji ostaju izazov¹⁰, po spomenutim osnovama velik udio pripadnika/ca romske nacionalnosti.

¹¹ Hrv. potlačenost, izloženost ekonomskom izrabljivanju, marginalizaciji, nasilju, dominaciji muškaraca, a koju najčešće prati osjećaj nemoći da se upravlja vlastitom sudbinom i samostalno donose bitne odluke (prema I.M. Young, 1990.)

¹² CEDAW, Zaključne primjedbe o Četvrtom i petom periodičnom izvješću za Hrvatsku, 2015.

¹³ UNICEF, Analize stanja prava žena i djece 2011.- 2014.

¹⁴ Podaci MZOŠ-a koji se od 2008./2009. godine sustavno prikupljaju, pokazuju kako ne samo da razlika u broju djevojčica i dječaka u višim razredima osnovne škole gotovo da je i nestala, nego i da djevojke redovito postižu izvrsne obrazovne rezultate kada ovu prvu „prepreku“ osnovne škole prijeđu, pa je tako veći broj studentica Romkinja, gdje imamo omjer 15:11 za djevojke, a dominiraju i nad muškim kolegama u najzahtjevnijim srednjoškolskim programima poput gimnazija i umjetničkih škola, u kojima je omjer 11:7 za romske djevojke (Novak, 2015. Prema podacima MZO, obrazovanje nacionalnih manjina, službene internetske stranice Ministarstva).

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

c. Prava djece:

Djeca su posebno ranjiva skupina kako zbog već iznesenih odnosa u zajednici te uvjeta u kojima žive njihove majke na koje su orijentirana, česte isključenosti roditelja iz svijeta rada i obrazovanja, tako i zbog iznimno loših stambenih uvjeta, kuća u kojima često nedostaje prostora, kanalizacije i sanitarnog čvora¹⁵, te su **češće bolesti povezane sa siromaštvom**¹⁶.

Posebno su ugrožena romska djeca bez adekvatne roditeljske skrbi, kao i djeca s invaliditetom. Postoje podaci na europskoj razini da su romska djeca **mного zastupljenija u institucionalnim oblicima poput domova, a nedovoljno zbrinjavana u inkluzivnom sustavu života u stambenim zajednicama ili u udomiteljstvu**. Stravičan slučaj smrti djevojčice iz Nove Gradiške u proljeće 2021. te slučaj smrti Romkinje u Međimurju od obiteljskoga nasilja u veljači iste godine, pokrenuli su javnu raspravu ne samo o podkapacitiranosti socijalnih službi i nejasnim kriterijima za reakciju/udomljavanje odnosno vraćanje u biološku obitelj, već i o potencijalnim dvostrukim mjerilima pojedinaca u službama kada se radi o pravodobnoj intervenciji u korist djece i žena u romskim obiteljima¹⁷.

Poseban problem na razini Europe je **nerazmjerna zastupljenost romske djece u odjeljenjima ili školama za obrazovanje djece s teškoćama** u odnosu na postotak u općoj populaciji¹⁸.

d. Pristup zdravlju:

Nepovoljan položaj Roma na tržištu rada, **loši uvjeti stanovanja, siromaštvo, kao i fizička udaljenost naselja (bez redovitog javnog prijevoza do zdravstvenih ustanova)** utječe na sliku zdravlja Roma. Primjerice, čak **50% romskog stanovništva u Hrvatskoj izjavljuje da si ne može priuštiti potrebne lijekove**, naprema 14% u većinskome stanovništvu, dok **7,2% ispitanih osoba nema regulirano obvezno zdravstveno osiguranje**¹⁹.

¹⁵ 53,8% romskih kućanstava nema pristup kanalizaciji ili septičkoj jami, 51,3% nema zahod, 50,0% nema kupaonicu, a 46,5% nema pitku vodu u vlastitome stambenom objektu. Nadalje, 18,7% kućanstava ne posjeduje vlastitu kuhinju, a 12,4% Roma živi bez električne energije (UNDP, UNICEF i UNHCR, 2014.).

¹⁶ Socijalno uključivanje djece Roma (RECI+), Izvještaj za Hrvatsku, UNICEF 2015.

¹⁷ U ovome području dodatni izvori su: [Elijaš - Laklija: Iskustva rada socijalnih radnika s romskim obiteljima](#), te [čl., Jutarnji list, 6.4.2021.](#)

¹⁸ Više o tome u poglavlju IV, slučaj D.H. i ostali protiv Republike Češke (2007.) te Horvath I Kiss protiv mađarske (2013.), kao i u poglavlju e. Pristup obrazovanju

¹⁹ Klasnić – Kunac - Lalić i dr.: Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Istraživanje baznih podataka, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2018.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

U recentnom istraživanju MDM-BE o pristupu zdravlju iz 2020. koje je obuhvatilo Rome iz Međimurja²⁰ dobili smo i presjek najčešćih pobola u Roma, koji su u jasnoj korelaciji sa siromaštvom, subjektivnim osjećajem nemoći, lošim položajem žena u zajednici te slabim pristupom kvalitetnom zdravstvu. Ističu se tri tipa bolesti: to su ginekološki problemi i maloljetničke trudnoće koje 93% ispitanika rangira kao najčešće, koje slijede problemi mentalnog zdravlja i duševnih poremećaja (potištenost, ovisnosti) te „zarazne i nezarazne bolesti koje svoj uzrok imaju u siromaštvu i lošim životnim uvjetima“. Na četvrtom su mjestu bolesti dišnih putova, koje su zastupljenije nego u većinskoj populaciji. U ukupnom broju povećavaju se i bolesti krvožilnog sustava zbog nekvalitetne ishrane i pretilosti, koje su glavni uzročnik smrtnosti i u većinskoj populaciji²¹.

e. Pristup obrazovanju:

Tri su osnovna problema kod jednakog pristupa Roma u nas i Europi. Prvi je **slaba uključenost romske djece u redovite predškolske programe**, kojima bi se izjednačile obrazovne startne pozicije u prvome razredu (razvile grafomotoričke, predčitalačke i ine vještine te napose usvojio standardni hrvatski jezik)²². Nadalje, **dio romske djece i dalje je smješten u čisto romske (etnički segregirane) razrede** po principu rasporeda tj. mreže škola pri romskim naseljima koje onda de facto postaju „romske škole“ (o diskriminatornim učincima te prakse detaljnije u presudama ESLJP u poglavlju II i IV). Treće, **nepostojanje dodatnih mjera u OŠ za svu siromašnu djecu** poput besplatnog produženog boravka, dodatne „anti-bias“²³ edukacije učitelja i ravnatelja, redovitog obroka, sustavne dopunske i dodatne nastave, modela C njegovanja romske kulture u praksi itd.

Rezultat svega navedenog je još **uvijek visoka stopa ispadanja iz OŠ i SŠ sustava te niža obrazovna postignuća od potencijala koje djeca imaju, prezastupljenost Roma u odjeljenjima za djecu s teškoćama ili prevelik postotak djece koja završavaju školu s rješenjem o primjerenom obliku školovanja u odnosu**

²⁰ Novak – Delescluse - Tomljenović: **Within, with and for Roma community te Izrada Mjera Akcijskog plana za zdravlje pripadnika/ca romske nacionalne u Međimurskoj županiji**, dvije studije u sklopu projekta „PRO Health for Roma - Addressing discrimination and improving access to health care for ROMA communities“, Mediciens du Monde – Belgique, 2021

²¹ Ovi se rezultati djelomično poklapaju s istraživanjem UNICEF-a iz 2014.²¹ u kojemu su bolesti dišnih putova te mentalno zdravlje prepoznati kao oboljenja koja se pojavljuju u znatno većem postotku nego kod opće populacije RH. Također, spomenuto istraživanje govori da u vremenu njegove provedbe, 82,5 % Roma Međimurja ima zdravstveno osiguranje, dok ga čak 17,5 % nije imalo.

²² Hrvatska također zaostaje za drugim europskim zemljama i u pogledu razine uključenosti djece u jaslice i vrtiće. Na primjer, sudjelovanje četverogodišnjaka u obrazovanju u Hrvatskoj poraslo je s 41,4% u 2003. na 57,4% u 2011., dok je u ostalih 27 zemalja EU iste godine prosjek sudjelovanja bio 90,8%. Strateški okvir sada potiče zemlje EU da dosegnu ciljanu razinu od 95% upisa u rano obrazovanje od četvrte godine do početka obaveznog obrazovanja (RECI+, UNICEF, 2015).

²³ Radi primjerice se o edukacijama „Živjeti različitost“ i „Odgoj za socijalnu pravdu“ za učitelje, stručnu službu i ravnatelje koje osvješćuju predrasude i nejednake životne šanse kao kasnije društvene isključenosti i „neuspjeha“, koje u nas provodi POU Korak po Korak, a širom Europe pokazale su se učinkovitim alatom za edukaciju kadra u višeetničkim školama.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

na postotak u populaciji²⁴, a posljedično sve dovodi do težeg zapošljavanja, ovisnosti o socijalnim naknadama i života u zatvorenome krugu siromaštva. Istraživanje Agencije Europske Unije za temeljna prava²⁵ pokazuje da 95 % djece romske nacionalne manjine u EU u dobi od 7 do 14 godina pohađa obrazovanje, dok **uključenost u obrazovanje vrijedi samo za 35 % mladih pripadnika romske nacionalne manjine od 15 do 18 godina**, dakle krajem osnovne i u srednjoj školi odustajanje od obrazovanja još uvijek na alarmantnoj razini u EU, pa i u Hrvatskoj²⁶. Istovremeno, istraživanje baznih podataka Roma u RH iz 2018.²⁷ pokazuje kako **45% međimurskih osnovnoškolaca, još uvijek pohađa isključivo romske, segregirane razrede** (140 od 148 zabilježena takva slučaja su u Međimurskoj županiji).

Trendovi u RH u podizanju kvalitete i desegregaciji romskog obrazovanja vidljivi su od 2005. do 2017. godine, no recentno su opet zabilježene negativne tendencije²⁸.

f. **Socijalne prilike te pristup radu i zapošljavanju:**

Prema podacima istraživanja romske svakodnevice u RH, čak 9% Roma živi u *apsolutnom siromaštvu*, odnosno raspolaže s manje od 4,3 USD na dan. Razlike o odnosu na opću populaciju su značajne, i kod stope **rizika od siromaštva jer je prema toj mjeri 92 % Roma u ozbiljnom riziku od siromaštva, u usporedbi s 42 % ostalog stanovništva**. Udio socijalne pomoći u ukupnu dohotku romskih kućanstava pet je puta veći nego kod ostatka stanovništva²⁹.

²⁴ Barbara Matejčić: *Igor se srami: Završio je srednju, ali po posebnom programu: 'Bio sam žalostan, znao sam da mogu više'*, Jutarnji list, 31.10.2020.

²⁵ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey (EU-MIDIS II) Roma – Selected findings*, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-romaselected-Findings>.

²⁶ Peto mišljenje Savjetodavnog odbora o provedbi Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u RH iz veljače 2021. jasno naglašava: „Što se tiče romske nacionalne manjine, neovisnim istraživanjima treba otkrivati nova područja, temeljem predviđene Nacionalne strategije za uključivanje Roma nakon 2020., kao što su rodne nejednakosti i utjecaj brakova u ranoj dobi na prestanak školovanja i neprisutnosti na nastavi, osobito kod prelaska iz osnovnog u srednje obrazovanje.“

²⁷ Klasnić – Kunac - Lalić i dr.: *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Istraživanje baznih podataka*, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2018.

²⁸ Prema doktorskoj disertaciji Novak, J.: *Obrazovanje Roma: egalitarni i multikulturalni pristup suzbijanju diskriminacije*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2015., od 2005. do 2015. zamjetan je znatan porast broja djece pripadnika romske nacionalne manjine u odgoju i obrazovanju i to na svim razinama, kao i smanjenje postotka onih koji napuštaju školovanje, no ta je uključenost i dalje niska u odnosu na opću populaciju na EU ciljeve i u posljednjih par godina nažalost ponovno lagano opada. Tako je prema Izvješću pučke pravobraniteljice za 2020. godinu tijekom 2019. u OŠ obrazovanju bilo 6,94% manje romskih učenika nego 2018., a 14,16% manje ih je bilo uključeno u produženi boravak i dodatne aktivnosti obrazovne i socijalne integracije. U 2019. je bilo i 5,13% manje Roma u srednjim školama nego 2018., a za 11,54% je smanjen njihov broj u učeničkim domovima.

²⁹ Bagić, D., Burić, I., Dobrotić, I., Potočnik, D., i Zrinščak, S., *Romska svakodnevnica u Hrvatskoj: prepreke i mogućnosti za promjene*, UNDP, UNHCR i UNICEF, 2014., str. 40.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

Uzmemo li podatke iz Popisa stanovništva o broju Roma u ukupnom stanovništvu i broj nezaposlenih Roma, dobivamo podatak da su Romi znatno zastupljeniji u skupini nezaposlenih, odnosno da su **Romi u 3 i pol puta većem riziku od nezaposlenosti od prosječna građanina** RH³⁰. Budući je zapošljavanje uz obrazovanje ključan prediktor izlaska iz siromaštva, zabrinjava da osim **niske razine obrazovanja i niskog socijalnog kapitala** (mreže poznanstava, informacija i sl. u većinskoj zajednici), Romi na putu ka zaposlenju zasigurno imaju i trećeg velikog neprijatelja – **diskriminaciju**. Prema istraživanju baznih podataka iz 2018.³¹ najveći postotak Roma navodi kako su od svih područja života najviše bili diskriminirani u području rada i zapošljavanja – njih 48,6%. Istovremeno, zabrinjava da njih više od ¼ navodi da se u području rada i radnih uvjeta diskriminacija u posljednje četiri godine, dakle od 2014. do 2018, povećala.

Generalno gledajući, od 2010. pa do 2018. ipak se bilježe mali pomaci u broju zaposlenih Roma u ovome području, radi mjera nacionalnih strategija i akcijskih planova za Rome koje provodi HZZ-a.³² No, pitanje je kako su zadnja ekonomska kriza uzrokovana pandemijom COVID 19 s jedne strane te stagnacija u implementaciji politika usmjerenih na ljudska prava, utjecali na ionako krhke rezultate poticajnih mjera za zapošljavanje Roma.

g. Postupanje policije:

Postupanje policije spram ranjivih skupina poput Roma i emigranata može biti dobar pokazatelj ne samo stupnja zaštite odnosno kršenja ljudskih prava u nekome društvu, već i institucionalne kulture koja u nekom periodu preteže spram manjina³³. Romi generalno više od prosjeka ističu kako doživljavaju postupke policije nedosljednima, nepotrebno grubima te se češće žale na prekoračenja ovlasti.

U već spomenutom istraživanju iz 2018.³⁴ godine podaci govore kako je postupanje policije na 4 mjestu područja u kojem su Romi doživjeli diskriminaciju, odmah iza rada/zapošljavanja, socijalne skrbi te usluga/trgovine, što svakako nije zanemariv podatak, uz presudu Škerjanec protiv RH iz 2017. koja svjedoči o propustima policije i pravosuđa upravo u ovome području.

³⁰ Novak, J.: Obrazovanje Roma: egalitarni i multikulturalni pristup suzbijanju diskriminacije, Fakultet političkih znanost).

³¹ Klasnić – Kunac - Lalić i dr.: Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Istraživanje baznih podataka, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2018.

³² Kukovec i Đukić (2014.); Novak (2015.); Klasnić-Kunac-Lalić i dr., 2018.

³³ Radetić_Pajić, M.: *Postupanje policije kao mogući indikator institucionalnog ekstremizma, Metodički obzori : časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu, Vol. 7(2012)3 No. 16, 2012.*; Rad utvrđuje postoje li razlike u pojedinim aspektima postupanja policije prema Romima Istarske županije u odnosu na domicilno stanovništvo istog područja. Rezultati pokazuju

³⁴ Klasnić – Kunac - Lalić i dr.: Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Istraživanje baznih podataka, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2018.

II. Pravni okvir suzbijanja diskriminacije

1. Međunarodni dokumenti relevantni za suzbijanje diskriminacije Roma

a. Ujedinjeni narodi (UN)

- **Opća deklaracijom o ljudskim pravima**, iz 1948. godine;
- **Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima**, iz 1966. godine s Fakultativnim protokolom;
- **Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije**, iz 1965. godine;
- **Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije prema ženama**, iz 1979. godine i Fakultativnim protokolom uz Konvenciju iz 1999.;
- **Deklaracija o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih ili jezičnih manjina**, iz 1992. godine.

b. Vijeće Europe / Europski sud za ljudska prava (VE/ESLJP)

- **Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1951.**
Člankom 14. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda predviđena je određena zaštita od ograničena korištenjem drugih prava koje predviđa Konvencija
- **Protokolom br. 12 Konvencije**, koji je stupio na snagu 1. travnja 2005. uvedena je opća zabrana diskriminacije. Ako su iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva, pojedinac se, ako je slučaj vezan uz pitanja obuhvaćena Europskom konvencijom od ljudskim pravima i njezinim dodatnim protokolima, može **obratiti Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu**. To se može učiniti prema članku 14. Konvencije pod uvjetom da je uključen još jedan čl. ili, prema Protokolu 12 Konvencije ako ga je zemlja ratificirala (a RH je to učinila 2003., dok je Protokol na snagu stupio 2005.).
- **Europska povelja o socijalnim pravima Vijeća Europe** također uključuje općenite propise o nediskriminaciji (čl. E), kao i posebne odredbe koje se odnose na prava raznih potencijalno osjetljivih skupina: djece i mladih, žena, osoba s invaliditetom, radnika migranata i starijih osoba. Sukladno Europskoj povelji o socijalnim pravima *Europskom odboru za socijalna prava* moguće je podnositi i zajedničke/udružne pritužbe ako je država članica prihvatila postupak zajedničke

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

pritužbe

- **Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina**, koja je u RH stupila na snagu 1998. godine. Izvješća po tom dokumentu relevantna za Hrvatsku su: [Peto mišljenje Savjetodavnog odbora Vijeća Europe za Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina, Hrvatska 2021.](#), kao i prethodna Mišljenja.
- **Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) i njezina Izvješća za Hrvatsku, i to napose Peto ECRI izvješće (2018.), Četvrto ECRI izvješće (2012.), Treće ECRI izvješće (2005.) i Drugo ECRI izvješće (2000.)**, s relevantnim komentarima i preporukama glede suzbijanja diskriminacije Roma.
- **ECRI Opća preporuka br. 13 o suzbijanju anticiganizma i diskriminacije Roma**, usvojena u lipnju 2011. o izmjenama i dopunama iz prosinca 2020., te **ECRI Opća preporuka br 7. o nacionalnom zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije, donesena 2002. i dopunjena 2017.**
- **Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji - Istambulska konvencija** iz 2011., koju je RH ratificirala, nakon burne javne rasprave **2018.**

c. **Europska unija (EU)**

- **Povelja o temeljnim pravima Europske unije**, kao dio Lisabonskog ugovora (2009.) važan dokument i za Hrvatsku kao njegovu pristupnicu. Povelja objedinjuje [sva osobna, građanska, politička, ekonomska i socijalna prava građana u Europskoj uniji](#), te je svojevrstan popis ljudskih prava koje EU kao vrijednosti štiti, među kojima je primjerice i pravo na dobru upravu.
- **EU Direktiva 43/2000/EZ** o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo. Važna osnova za hrvatski ZoSD, kao i za uvođenje i razumijevanje koncepata izravne i neizravne diskriminacije, kao i prebacivanja tereta dokaza.
- **Direktiva 2002/73/EZ** o primjeni načela *ravnopravnosti* muškaraca i žena s obzirom na mogućnost zapošljavanja, stručnog osposobljavanja i napredovanja te na radne uvjete). Važna za definiciju izravne i neizravne diskriminacije.

d. **Hrvatsko zakonodavstvo**

Iz zakonodavnog okvira u RH ključni su suzbijanje diskriminacije Roma i Romkinja prvenstveno:

- **Ustav RH (NN 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10, 5/14)**

Ovaj priručnik je financiran iz Programa o pravima, jednakosti i građanstvu Europske unije (2014-2020). Sadržaj ovog priručnika isključiva je odgovornost *Informativno pravnog centra, Slavonski Brod*, i ne može se ni pod kojim okolnostima smatrati da odražava stav Europske unije.

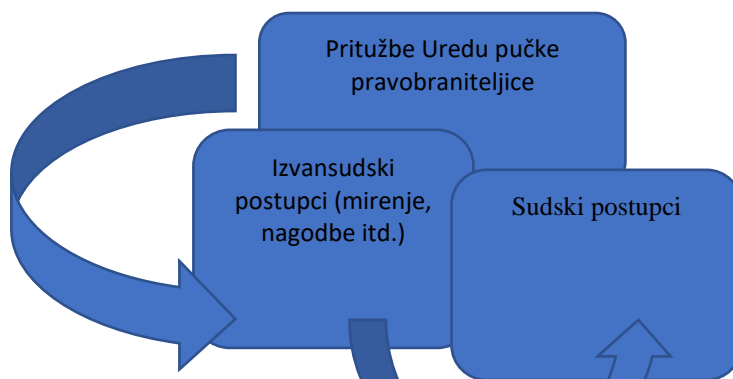
Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

- [Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina \(NN 155/02, 47/10, 80/10, 93/11, 93/11\)](#)
- [Zakon o suzbijanju diskriminacije – ZoSD \(85/08, 112/12\)](#). Detaljno objašnjen u poglavlju koje slijedi.
- [Kazneni zakon \(125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21\)](#). Elementi vezani uz diskriminaciju objašnjeni kod zločina iz mržnje.
- [Zakon o kaznenom postupku \(NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19\)](#)
- [Zakon o ravnopravnosti spolova \(82/08, 69/17\)](#)³⁵
- [Zakon o radu \(93/14, 127/17, 98/19\)](#)³⁶.

Ovisno o području i drugim mogućim osnovama diskriminacije relevantni su zakoni i podzakonski akti vezani za: **obrazovanje i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina, zdravlje, zapošljavanje, stanovanje, prava osoba s duševnim smetnjama, prava osoba lišenih slobode, postupanje policije ili tajnih službi, postupanje državnih i/ili javnih službenika itd.**

Pravni i institucionalni mehanizmi zaštite od diskriminacije:

³⁵ Relevantan zbog spola kao česte osnove diskriminacije, napose kod višestruke diskriminacije, npr. po spolu i etničkom porijeklu, kao i zbog posebnih mjera (tj. afirmativne akcije kojima se osigurava zastupljenost po kvotama u nekim sferama političkoga života gdje su bile podzastupljene). Ovaj zakon prvi definira izravnu i neizravnu diskriminaciju, te ustanovljuje čitav sustav institucija za ravnopravnost spolova: Pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova kao neovisno tijelo, Ured za ravnopravnost spolova pri Vladi RH, Koordinatora za RS u tijelima državne uprave te Povjerenstva za RS pri jedinicama lokalne i područne samouprave. Također zakon definira i Nacionalnu politiku ravnopravnosti spolova³⁵ koju donosi Ured, a tijela i koordinatori provode, no koju pak Ured za ravnopravnost spolova *nije donio od 2015. godine*, te je RH trenutno godinama bez koordinirane nacionalne politike na ovome području.

³⁶ Relevantan s obzirom da je rad i zapošljavanje najzastupljenije područje diskriminacije, kao i da je sudska praksa te općenito poznavanje ZoR kod sudaca daleko razvijenija u RH.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

2. Ključni termini i instituti iz ZoSD-a:

a. Diskriminacija: politološko – filozofsko uporište i definicija

Diskriminaciju, kao suprotnost pojmu jednakosti, slijedeći Aristotelovu definiciju pravedne jednakosti³⁷, možemo definirati kao **nejednako postupanje s pojedincima u (za temu relevantnim) jednakim situacijama** (npr. tvrdnja: *U ovu školu mogu ići djeca svih nacionalnosti, ali ne mogu romska*), odnosno **jednako postupanje s pojedincima u različitim situacijama** (npr. tvrdnja: *Sva djeca, da bi pohađala ovu školu/razred, moraju poznavati službeni jezik i imati minimalna predškolska znanja, dakle prividno ih jednako tretiramo, a pritom znamo da taj kriterij većina romske djece iz objektivnih razloga ne može ispuniti*). Ovo bi mogla biti jedna od polazišnih definicija diskriminacije, bez kojih nije do kraja moguće shvatiti niti pravnu logiku dokazivanja niti zaštite od diskriminacije.

ZoSD utvrđuje i da je diskriminacija “**stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe po osnovi iz stavka 1. ovoga čl., kao i osobe povezane s njom rodbinskim ili drugim vezama.**”

Kod nabiranja mogućih diskriminatornih osnova – koji je zatvoren, ali vrlo širok - po ZoSDu zabranjeno diskriminirati temeljem: **rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.**

b. Diskriminacija: pravnička definicija po ZoSD i vrste diskriminacije

Bez prethodnog definiranja diskriminacije na općoj razini, pravna stečevina EU (primarno direktive 2000/43/EZ i 78/2000/EZ), pa sukladno njima i ZoSD u **članku 2. daju odmah definiciju dviju vrsta diskriminacije – izravne(direktne) i neizravne (indirektne).**

³⁷ “Kako se, naime, odnose međusobne stvari na kojima se očituje jednakost, tako se odnose i lica. Ako nisu jednaki – ne dobivaju jednako. Svađe i međusobna optuživanja nastaju uglavnom ili onda kada oni koji su jednaki ne dobivaju jednako ili kada oni koji nisu jednaki dobivaju i uživaju jednako” (Aristotel, 1131a).

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

- **Izravna diskriminacija** je postupanje uvjetovano nekim od osnova iz čl. 1. stavka 1. ovoga Zakona kojim se osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji.

Primjer: Osoba nije primljena na radno mjesto samo zato što je Romkinja; Osobi nije posluženo piće samo zato što je bila Rom ili pak zato što je vlasniku bara “izgledala” kao Rom/Romkinja; Osobu se napadne da je pokrala robu u dućanu samo zato što se tamo zatekla, a romske je nacionalnosti.

- **Neizravna diskriminacija** postoji kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, stavlja ili bi mogla staviti osobe u nepovoljniji položaj po osnovi iz čl. 1. stavka 1. ovoga Zakona, u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati legitimnim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna.

Primjer: Testiranje za primitak u školu podrazumijeva visoku razinu poznavanja hrvatskoga jezika, tj ne izvodi se pretpostavkom da postoje djeca migrantskog ili romskog porijekla te da ih je potrebno ispitivati prilagođeno njihovom jezičnom izričaju i socio-kulturalnome okruženju (jer standardni hrvatski nisu mogla naučiti u naselju u kojem su živjela). Tako naizgled neutralna odredba ili procedura skupinu ili pojedinca stavlja u nepovoljniji položaj.

c. Ostali važni termini i instituti iz ZoSD

- Prebacivanje tereta dokazivanja
- Uznemiravanje i spolno uznemiravanje
- Poticanje na diskriminaciju i propuštanje razumne prilagodbe
- Segregacija kao oblik diskriminacije
- Teži oblici diskriminacije
- Viktimizacija i zaštita od viktimizacije
- Što sve osoba koja podnosi tužbu može tražiti pred sudom?

d. Iskoraci u postupcima pred sudom važni za OCD: Udružna tužba i umješač

Udružne tužbe igraju važnu ulogu u suzbijanju diskriminacije spram Roma jer omogućavaju učinkovitije ukazivanje na kršenje skupnih/kolektivnih prava Roma, pokretanje sudskih postupanja bez izlaganja privatnosti konkretne žrtve diskriminacije u postupku ili kad je posrijedi diskriminacija neidentificiranih osoba (npr. kad poslodavac izravno ili neizravno da do znanja da ne želi zapošljavati Roma/kinje, vlasnik kafića da ne želi usluživati Rome itd.). U hrvatskom zakonodavstvu ZoSD., slijedom spomenutih dviju EU

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

direktiva³⁸ osigurava da se udruge, organizacije i druge pravne osobe koje imaju legitiman interes da osiguraju primjenu odredbi o zabrani diskriminacije mogu pokrenuti ili uključiti u sudski postupak umjesto žrtve diskriminacije ili na njezinoj strani. Zakon to dopušta na dva načina: pravne osobe mogu u tom postupku sudjelovati kao

- **Umješaci na strani tužitelja (pri čemu Pučki pravobranitelj može nastupati kao umješac³⁹), čl. 21. ZoSD-a**
- Pokretanjem **udružne tužbe⁴⁰** za zaštitu od diskriminacije, čl. 24. ZoSDs

Udružnu tužbu mogu podnijeti **udruge, tijela, ustanove ili druge organizacije koje su osnovane u skladu sa zakonom i koje imaju opravdani interes za zaštitu kolektivnih prava određene skupine ili se u sklopu svoje djelatnosti bave zaštitom prava na jednako postupanje, ako učine vjerojatnim da je postupanjem tuženika povrijeđeno pravo na jednako postupanje većeg broja osoba** koje pretežno pripadaju skupini čija prava tužitelj štiti. U postupku pokrenutom po udružnoj tužbi nadležan je županijski sud općemjesno nadležan za tuženika ili županijski sud prema mjestu počinjenja radnje diskriminacije ili Županijski sud u Zagrebu. Udružnom tužbom može se tražiti: Utvrđivanje diskriminacije, zabrana poduzimanja radnji kojima se krši ili može kršiti pravo na jednako postupanje, odnosno izvršenje radnji kojima se uklanja diskriminacija ili njezine posljedice, a može se tražiti i da se presuda kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje na trošak tuženika objavi u medijima.

e. Koliko je područje primjene ZoSD-a?

Ono je u našem zakonodavstvu postavljeno vrlo široko (čl. 8.) **i to na način da obuhvaća sva državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, i to osobito u 10 područja života:** 1. rada i radnih uvjeta; mogućnosti obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije, 2. obrazovanja, znanosti i športa, 3. socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj

³⁸ Direktiva Vijeća 2000/43/EZ o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo te Direktiva 2002/72/EZ o jednakosti pri zapošljavanju

³⁹ U izvješćima Pučke pravobraniteljice ne nalazimo podatke o tome u koliko slučajeva diskriminacije ova institucija sudjelovala kao **umješac**, no Pučka pravobraniteljica razmjerno često postupa **na vlastitu inicijativu** u slučajevima diskriminacije, pa je to u 2020. činila u 13 slučajeva, u 2019. u 29 slučajeva te u 2018. u 31 slučaju.

⁴⁰ Ured pučke pravobraniteljice u posljednje 3 godine u svojim izvješćima, za koje podatke između ostaloga dobiva i od pravosudnih tijela, nije zabilježio **niti jedan slučaj udružne tužbe, te apelira na osnaživanje OCD-a koji rade s manjinskim skupinama ili u području ljudskih prava.**

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

nezaposlenosti, 4. zdravstvene zaštite, 5. pravosuđa i uprave, 6. stanovanja, 7. javnog informiranja i medija, 8. pristupa dobrima i uslugama te pružanju istih, 9. članstva i djelovanja u sindikatima, organizacijama civilnoga društva, političkim strankama ili bilo kojim drugim organizacijama, 10. sudjelovanja u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu.

3. Zločin iz mržnje (ZiM), govor mržnje (GM) i Romi:

Podaci o zločinu iz mržnje u istraživanju iz 2018.⁴¹ govore o tome da je relevantan postotak ispitanika **Roma (16,9 %) doživio zločin iz mržnje, odnosno da je fizički napadnut zbog toga što je Rom/Romkinja**. Od onih koji su zločin iz mržnje doživjeli, njih **43,1 % tvrdi da policija nije reagirala**, dok je samo polovicu tih fizičkih napada policija prepoznala kao zločin iz mržnje. Ovi podaci ne koincidiraju sa službenim statistikama MUP-a koje primjerice za promatranu godinu prepoznaju od 4 etnički motivirana zločina iz mržnje prema Romima.

U čl. 87. st. 21 KZ definira zločin iz mržnje kao „kazneno djelo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla, invaliditeta, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta druge osobe. Takvo postupanje uzet će se kao otegotna okolnost ako ovim Zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje.”

Također, u članku 325., Kaznenoga zakona, st. 1. kriminalizira se poticanje na nasilje i mržnju usmjerene prema skupini osoba ili pripadniku skupine zbog njihove "rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, podrijetla, boje kože, spola, spolnog opredjeljenja, rodnog identiteta, invaliditeta ili kakvih drugih osobina" putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu te je zapriječena kazna zatvora do tri godine.

Također u KZ se u 2012. u stavke 2. i 3. unosi odredba kako je stvaranje ili vođenje skupine koja promiče rasizam kazneno djelo. Stavak 4. odnosi se na zabranu odobravanja, poricanja ili znatnog umanjivanja kaznenoga djela genocida, zločina agresije, zločina protiv čovječnosti i ratnog zločina, usmjerene protiv skupine ljudi ili pripadnika skupine zbog njegove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, podrijetla ili boje kože, a na način koji je prikladan potaknuti nasilje ili mržnju protiv takve skupine/pojedinca.

RECENTNO!

U travnju 2021., donesen je [Protokol o postupanju u slučaju zločina iz mržnje](#), objedinivši sve

⁴¹ Klasnić – Kunac - Lalić i dr.: Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Istraživanje baznih podataka, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2018.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

međunarodne, europske i domaće pravne dokumente te obveze RH prema njima. Obveze se sastoje u jasnim kriterijima statističkoga praćenja slučajeva i pojavnosti ZIM-a i GM-a, te prekršaja motiviranih mržnjom. Primarno se odnose na sudove, državno odvjetništvo, MUP i Radnu skupinu za praćenje zločina iz mržnje (koju će koordinirati Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina). Ovo je mogući odgovor i na neke nedostatke u sustavu praćenja i kreiranja politika protiv govora mržnje na koje su znanstvenici, neovisne institucije i aktivisti ukazivali godinama.

- Važno je znati da na EU razini mandat za praćenje Zločina iz mržnje, te pojavnosti diskriminacije u EU, kao i analitičko istraživačko djelatnost ima *Agencija za temeljna prava Europske unije* ili [FRA – European Union Fundamental Rights Agency](#).

O zločinu iz mržnje u hrvatskome pravnom sustavu, analiza

Detaljan istraživački prikaz pojavnosti zločina iz mržnje, sa statistikama koje se tiču i zločina iz mržnje spram Roma proizišao je iz projekta [IRIS, Zločin iz mržnje u Hrvatskoj – Empirijsko istraživanje slučajeva u razdoblju 2013.-2018.](#) Hrvatskoga pravnog centra⁴².

Prema tom istraživanju od ukupnoga korpusa istraženih slučajeva etnička pripadnost žrtava zabilježena je samo u 56,8% slučajeva. Od toga, 51,4% su bili Srbi, 22,9% Hrvati, **9,2% Romi**, te 6,4% pripadnici različitih etničkih skupina s afričkog kontinenta. Kod **zaštićenih osobina** doznajemo kako u daleko je najvećem broju predmeta kao zaštićena osobina navedena upravo “nacionalnost i etničko podrijetlo”. Među predmetima u kojima je specificirano o kojoj se nacionalnosti/ etnicitetu radi, u 73,1 % su navedeni Srbi, **slijede na drugome mjestu Romi u 11,5% predmeta**, a spolna orijentacija je navedena kao zaštićena osobina u 10,6% predmeta. Istraživanje sadrži i **preporuke** donositeljima odluka u ovome području.

III. Institucionalni okvir suzbijanja diskriminacije**Koje je središnje tijelo za zaštitu od diskriminacije u nas?**

Središnje tijelo za zaštitu od diskriminacije u Hrvatskoj jest **Pučki pravobranitelj/Pučka pravobraniteljica (PP)**.

⁴² Munivrana Vajda – Sučić – Maršavelski – Eterović: Zločin iz mržnje u Hrvatskoj, Empirijsko istraživanje slučajeva u razdoblju od 2013. do 2018. godine, HPC, 2020.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

REPUBLIKA HRVATSKA

Pučki pravobranitelj

Tena Šimonović
Einwalter
nova je pučka
pravobraniteljica

Ured pučkoga pravobranitelja (koji ima središnji ured u Zagrebu te područne urede u Splitu, Rijeci i Osijeku) prikuplja, ispituje okolnosti i odgovara građanima na pritužbe, prikuplja statistike i daje preporuke, dok **posebni pravobranitelji**⁴³ obrađuju pritužbe na diskriminaciju spram svojih ciljanih skupina: **osoba s invaliditetom, žena i LGBT populacije te djece.**

Posebnu ulogu u koordinaciji politika ljudskih prava (izradi i praćenju zakonodavstva, praćenju implementacije politika i posebno preporuka UPP u području suzbijanja diskriminacije) imaju **dva tijela Vlade RH**: novoosnovana **Uprava za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u okviru Ministarstva pravosuđa**, kao i **Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina**.

Sudovi, naravno, presuđuju u parnicama koje se tiču diskriminacije temeljem ZoSD, te daju statistike MPU-u i UPP-u vezane za antidiskriminacijske slučajeve.

Na europskoj je razni ključna mreža tijela za jednakost/suzbijanje diskriminacije **EQUINET** koja ima informativnu, koordinativnu i ulogu potpore svim tijelima za suzbijanje diskriminacije (koje su ponegdje posve zasebna tijela, a ponegdje tu ulogu ima Ombudsman tj pravobranitelj, kao u slučaju RH).

Kako postupa pučka pravobraniteljica (PP)?

- **Zaprima prijave na diskriminaciju fizičkih i pravnih osoba**; osobama koje su podnijele pritužbu zbog diskriminacije pruža potrebne obavijesti o njihovim pravima i obvezama te mogućnostima sudske i druge zaštite
- **Ako nije započet sudski postupak, PP ispituje pojedinačne prijave i poduzima radnje iz svoje nadležnosti potrebne za otklanjanje diskriminacije** i zaštitu prava diskriminirane osobe – **ispitni postupak** rezultira pisanim izvješćem tijelu/osobi protiv koga je podnesena prijava, kao i prijavitelju
- Uz pristanak stranaka provodi postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe

⁴³ Tri su posebna pravobranitelja u RH: **Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova**, **Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom** i **Pravobraniteljica za djecu**

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

- Podnosi kaznene prijave u vezi sa slučajevima diskriminacije nadležnom državnom odvjetništvu
- Prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima diskriminacije, te upozorava javnost na pojave diskriminacije
- U svom godišnjem izvještaju, a po potrebi i izvanrednim izvještajem Hrvatski sabor izvještava o pojavama diskriminacije
- Provodi istraživanja u području diskriminacije, daje mišljenja i preporuke te predlaže Vladi Republike Hrvatske odgovarajuća zakonska i strateška rješenja. Pučki pravobranitelj
- Sustavno, a napose pri pisanju svojih izvješća i preporuka Pučki pravobranitelj **konzultira (između ostaloga) socijalne partnere i organizacije civilnog društva** koje se bave zaštitom i promicanjem ljudskih prava.

Temeljne razlike u postupku povodom diskriminacije Pučke pravobraniteljice i Suda

PUČKA PRAVOBRANITELJICA	SUD
Fleksibilnost i mogućnost usmene komunikacije	Procesna disciplina
Kraći rokovi	Duži rokovi
Izostanak primjerene sankcije	Sankcioniranje počinitelja diskriminacije
Nemogućnost naknade štete u postupku utvrđenja diskriminacije	Mogućnost podnošenja alternativnog zahtjeva - tužbe za naknadu štete
Neobvezujuća snaga odluke (nemogućnost prisilnog izvršenja)	Obvezujuća snaga odluke (mogućnost prisilnog izvršenja)

Pogledajte [Godišnja izvješća i ostale publikacije UPP-a](#), kao i za diskriminaciju Roma posebno relevantne dijelove na poveznicama:

- [Diskriminacija temeljem rase, etničke pripadnosti ili boje kože te nacionalnog podrijetla - Pučka pravobraniteljica \(ombudsman.hr\)](#) te
- [Prava nacionalnih manjina - Pučka pravobraniteljica \(ombudsman.hr\)](#)

Ovaj priručnik je financiran iz Programa o pravima, jednakosti i građanstvu Europske unije (2014-2020). Sadržaj ovog priručnika isključiva je odgovornost *Informativno pravno centra, Slavonski Brod*, i ne može se ni pod kojim okolnostima smatrati da odražava stav Europske unije.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

Kako se obratiti pučkoj pravobraniteljici?

Svoje klijente prije pokretanja sudske postupka svakako možete uputiti na konkretne na linku o tome **kako podnijeti pritužbu pučkoj pravobraniteljici!**

 Pritužba povodom diskriminacije (PDF)
1 file(s) 0

DOWNLOAD

Sve detaljnije na telefonu ureda pučkog pravobranitelja **01 4851 855 ili 4851 853 ili uživo (nakon ukidanja mjera protiv pandemije) na adresi: Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb ili pak u regionalnim uredima UPP-a u Osijeku, Splitu i Rijeci.**

Koji su izazovi i prepreke u primjeni ZoSD?

Pravnici praktičari u Hrvatskoj slažu se⁴⁴ oko toga da postoji dobar zakonski pa i institucionalni okvir za suzbijanje diskriminacije, no isto tako misle kako:

- ✚ Suci u najvećem broju slučajeva **zaziru od primjene ZoSD te se češće odlučuju za primjenu zakonskih odredbi drugih zakona** (npr. Zakona o radu – ZoR-a) kada zastupaju svoje klijente u anti-diskriminacijskim slučajevima.
- ✚ ZoSD nije jednostavan za interpretaciju, a istovremeno svi suci, kao ni odvjetnici nisu prošli adekvatnu edukaciju u tome smislu te bi bilo **nužno organizirati sustavno i za sve suce bodovane treninge iz anti-diskriminacijskoga zakonodavstva i njegove praktične primjene**⁴⁵ (kroz **Pravosudnu akademiju, koja bi uključivala i suradnike iz OCD-a i PP-a**).
- ✚ Važnu prepreku predstavlja **slabo povjerenje građana u to da će pred sudom ostvariti zaštitu od diskriminacije**. To je pak vezano na **generalno nisko povjerenje građana u pravosuđe zbog**

⁴⁴ Iz komparativnog istraživanja o antidiskriminaciji provedenog u sklopu ovog projekta ILC_IRELA, metoda diskusija u fokus grupama s pravnicima i odvjetnicima iz područja Slavonije i Baranje koji rade na zaštiti ljudskih prava/suzbijanju diskriminacije; Dostupno na poveznici: http://ipc.com.hr/hr_HR/vijesti/komparativno-izvjesce-o-diskriminaciji-roma-u-hrvatskoj-i-bugarskoj

⁴⁵ UPP ističe u svome Izvešću za 2019. „Stoga je nužan nastavak redovnih edukacija odvjetnika i sudaca koji postupaju u predmetima vezanim uz diskriminaciju, koje će pratiti razvoj hrvatskog i europskog antidiskriminacijskog prava te prevenirati ili svesti na minimum odbijanje tužbenih zahtjeva zbog nedovoljnog poznavanja okvira i kriterija utvrđenja diskriminacije. Preporuka za edukacijom je bitna jer iza svakog izgubljenog sudske postupka ostaje tužitelj s nerijetko visokim parničnim troškovima, koji su se mogli otkloniti pravovremenom i ispravnom ocjenom jesu li mu i koja prava povrijeđena te adekvatnim postavljanjem tužbenog zahtjeva.”

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

- **dugotrajnosti postupaka i drugih strukturnih problema** (npr. manjka stručne kontrole, odgovornosti i sustavnoga nadzora unutar samog sustava/struke, činjenice da još uvijek nema specijalizacije pa svi suci rješavaju sve predmete itd.),
- **Visoke cijene odvjetničkih usluga u odnosu na imovinske prilike građana odvrću građane od pokretanja sudskih sporova**
- **Postoji manjak interesa odvjetnika za preuzimanjem slučajeva gdje se pravna pomoć pruža temeljem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, koji su opet uzrokovani niskim naknadama odvjetnicima prema tome Zakonu.**
- **Građanima manjkaju znanje i vještine o svojim pravima i tome kako ih zaštititi** (koji je vezan opet na nepostojanje sustavnoga građanskog odgoja i obrazovanja);

Dodajmo ovima i još neke potencijalne sustavne izazove i prepreke:

- **Strah od viktimizacije i odmazde kod prijavitelja i svjedoka** (posebno u području rada i zapošljavanja⁴⁶) kao prepreka češćem prijavljivanju slučajeva, koji će posebno biti naglašen u periodu ekonomskih nesigurnosti uzrokovanih i COVID krizom.⁴⁷
- **Generalno slabo poštivanje preporuka PP-a kao središnjeg tijela za suzbijanje diskriminacije od strane državnih tijela**, koji se napose bilježi od 2018., a koje je na razini od 20% ispoštovanih preporuka institucije, uz slabu potporu Hrvatskoga sabora ovoj instituciji, potencijalno umanjuje motivaciju građana da se obraćaju PP-u, koji im i prije obraćanja sudu može nerijetko pomoći u zaštiti od diskriminacije.
- **Slabljenje utjecaja civilnoga društva (udruga) na kreiranje javnih i sustav zaštite i promicanja ljudskih prava⁴⁸**, što sve sinergijski ojačava generalni stav dijela javnosti da domaće institucije, ma

⁴⁶ Pučka pravobraniteljica tako u svome izvješću iz 2020. naglašava: „Iako tužitelji u ovim postupcima trebaju dokazati vjerojatnost diskriminacije, nakon čega teret dokazivanja prelazi na tuženika, **tužitelji teško prelaze dokazni prag prima facie diskriminacije**. Naime, nerijetko se kao **svjedoci pozivaju ostali radnici, koji negiraju navode o diskriminaciji ili iskazuju da nemaju relevantnih saznanja**, što može biti uvjetovano strahom od viktimizacije te djelovati odvrćuće. Radnici koji odluče svjedočiti o nezakonitom postupanju poslodavca i sami ponekad trpe štetne posljedice, što djeluje demotivirajuće na ostale potencijalne svjedoke. Još je složenije u predmetima gdje tužitelj navodi da je žrtva diskriminacije koju istovremeno provode kolege i nadređeni (...). Ukoliko tužitelj predloži saslušanje članova obitelji ili prijatelja koji imaju saznanja o diskriminatornom postupanju, ona su najčešće posredna, što im ne daje jednaku dokaznu snagu kao neposredna saznanja kolega.“

⁴⁷ RH je u posljednjih deset godina napravila **iskorake u razvoju sustava žrtvama i svjedocima koji se odvija na tri razine**: Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima pri sudovima u ZG/OS/RI/ST/SIS/VUK, jedinici Ministarstva pravosuđa i uprave, **Nacionalnom pozivnom centru za potporu žrtvama i svjedocima** te mreži organizacija civilnoga društva koje se ovim tipom podrške bave. Ipak, u Izvješću za 2019. pučka pravobraniteljica navodi kako **u praksi tijelo koje provodi pojedinačnu procjenu potrebe žrtve često ne surađuje s tijelima, ustanovama, OCD-ima i odjelima za podršku žrtvama i svjedocima u županijskim sudovima, a u redovnom Programu obrazovanja Pravosudne akademije za pravosudne dužnosnike nisu održavane edukacije o pravu žrtava/svjedoka i senzibiliziranju za njihove potrebe**. Dakle, sustav tek treba zaživjeti u praksi.

⁴⁸ Za više informacija o izazovima sudjelovanja civilnoga društva u kreiranju politika u RH pogledati sljedeće izvore: S. Jašić: Državni udari na civilno društvo potpomognuti EU fondovima, GONG, 2020.: [drzavni-udar-na-civilno-drustvo-09062020.pdf](https://gong.hr/wp-content/uploads/2020/09/drzavni-udar-na-civilno-drustvo-09062020.pdf)

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

kako zakonski ovlaštene, ne mogu pravodobno i efikasno rješavati složenije probleme građana, a napose štititi njihova prava⁴⁹.

Već su 2017. temeljem istraživanja o dosegima i provedbi ZoSD⁵⁰ u periodu 2011-2016. formulirane i preporuke za donositelje odluka, a one su u područje etniciteta/zaštite Roma od diskriminacije odnose na četiri i dalje neriješena problema:

1. Dokinuti segregirane romske razrede i getoizaciju romske manjine u naseljima;
2. Omogućiti u praksi obrazovanje romske manjine po modelu C na oba romska jezika;
3. Osigurati adekvatnu razinu informiranosti pripadnika nacionalnih manjina o pravima koja proistječu iz Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, s posebnim naglaskom na čl. 22 te obvezu isticanja podatka o nacionalnosti u slučaju pozivanja na Zakon u prijavama za posao;
4. Propisati obavezu vijećima nacionalnih manjina na državnoj razini da određeni postotak sredstava vlastitog proračuna moraju uložiti u podizanje kapaciteta vijeća na lokalnim i regionalnim razinama o pravima manjina i specifično antidiskriminacijskom zakonodavstvu.

IV. Zagovaranje ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije spram Roma

1. Što je zagovaranje? Zagovaranje u ljudskim pravima

Zagovaranje (eng. advocacy) možemo definirati kao **organizirani pokušaj da utječemo na neki**

gong.hr; Otvoreno pismo premijeru Plenkoviću Inicijative za snažno civilno društvo, 2020.: [Nemojte imenovati članove EGSO-a iz civilnog društva](#); Vodič za informiranje i djelotvorno sudjelovanje organizacija civilnog društva u javnim politikama, HPC, 2014.: [Svako društvo koje želi napredak i razvoj mora rješavati probleme s kojima je suočeno \(hpc.hr\)](#); Podrška: trajni učinak ili poticajni trenutak? Društveni i gospodarski učinci podrški Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, IDIZ, 2014.: [podrška trajni ucinak ili pozitivni trenutak.pdf \(civilnodrustvo.hr\)](#);

⁴⁹ Komparativno istraživanje organizacije Freedom house "Nations in transit 2020": [05062020_FH_NIT2020_vfinal.pdf \(freedomhouse.org\)](#) pokazuje kako Hrvatska i dalje spada u tzv. „polukonsolidirane demokracije“ u kojima postoji solidan proces demokratskih izbora pa i dobar zakonodavni i institucionalni okvir zaštite ljudskih prava, no čije pravosuđe i uprava i dalje pokazuju značajne slabosti u zaštiti ljudskih prava građana

⁵⁰ Miošić Lisjak– Horvat: Korak naprijed – nazad dva: Antidiskriminacijska politika u RH, CMS, 2017.: https://www.cms.hr/system/publication/pdf/100/Korak_naprijed_nazad_dva.pdf

Ovaj priručnik je financiran iz Programa o pravima, jednakosti i građanstvu Europske unije (2014-2020). Sadržaj ovog priručnika isključiva je odgovornost *Informativno pravnog centra, Slavonski Brod*, i ne može se ni pod kojim okolnostima smatrati da odražava stav Europske unije.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

ishod u društvu, unutar političkih i ekonomskih institucija ili struktura - na ishod koji izravno utječe na ljudske živote.

Kod zagovaranja uvijek u pozadini stoje - izravno ili neizravno - neka **vrijednosna ili svjetonazorska** pitanja. Zagovaranje može uključivati utjecanje na ishode neke javne politike, zakonska rješenja, pojedinačne sudbine, odluke i mjere, kao i ishode planiranja budžeta i dodjele sredstava. Zagovaranja mogu biti mnogostruka, **u raznim područjima društvenog i političkog života**, vezano na financije, kulturu, religijska i etička pitanja, javnost i medije, sektorske politike poput zdravlja, socijalne politike, politike plaća i poreza, možemo zagovarati sindikalna pitanja, tehnička rješenja itd.

Zagovaranje se može ticati **domaćih** ili **međunarodnih** pitanja. Isto tako, zagovarati mogu:

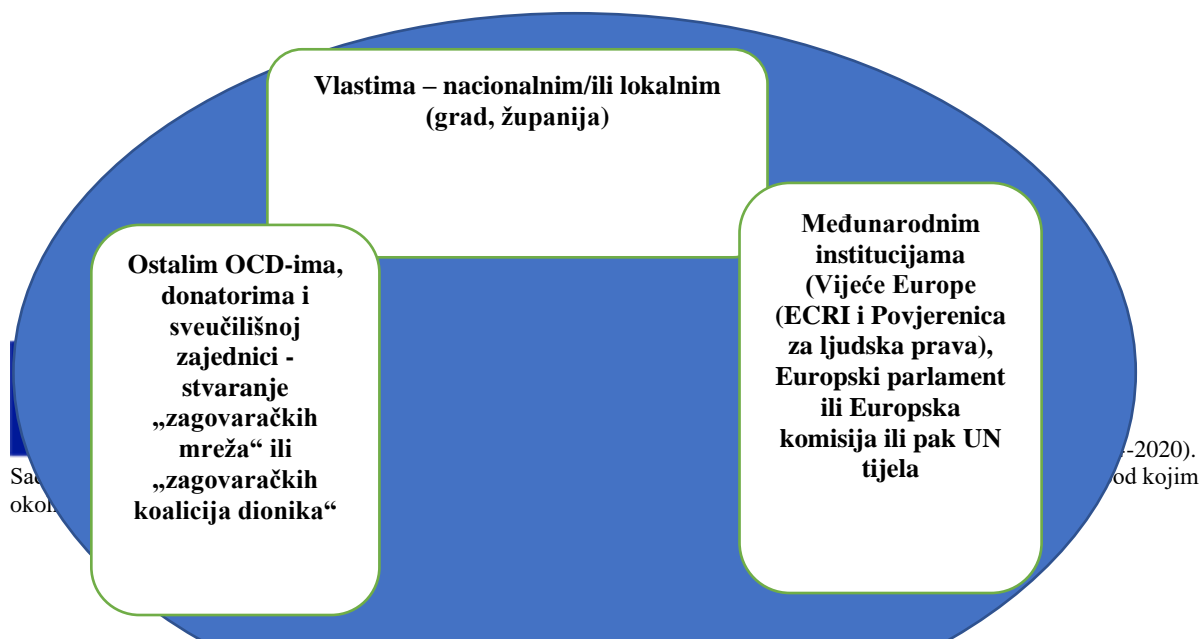
- razne deklarirane ili nedeklarirane interesne skupine ili pak korporacije (lobiranje)
- stranke
- organizacije civilnoga društva u širem smislu (od udruga, sindikata, strukovnih udruženja do crkvi i pripadnika akademske zajednice)

Ipak, nas zanima zagovaranje u **području ljudskih prava**, i to konkretno ono koje se tiče **zagovaranja organizacija civilnoga društva u području suzbijanja diskriminacija spram Roma, i općenito zagovaranje ljudskih prava Roma i Romkinja**.

Zagovaranje u ljudskim pravima u pravilu obuhvaća tri dimenzije:

- Dokumentiranje kršenja ljudskih prava i/ili slučajeva diskriminacije; analize i istraživanja po potrebi
- Ciljano javno iznošenje dokumentiranih kršenja prava/slučajeva diskriminacije
- Predlaganje poteza i mjera za izbjegavanje kršenja prava i diskriminacije (zakonska, strateška, financijska, edukativna itd.)

2. Kome se (sve) obraćamo kada zagovaramo?

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

Neovisnim
institucijama
(pravobranitelji,
povjerenici, agencije
itd.)

Najčešće se obraćamo većem broju dionika odjednom. Pritom stvaramo **koordinirane mreže potpore** nekoj zagovaračkoj inicijativi „zagovaračke mreže“ ili „kaolicije dionika“, uzimajući u realno u obzir mogućnosti i okvire djelovanja svake od organizacija/institucija⁵¹

3. Koje ishode/promjene tražimo zagovaranjem?

Promjena PROPISA ili osnivanje,
jačanje INSTITUCIJE/TIJELA

Promjenu PRAKSE ili UVOĐENJE
STRATEGIJE: seta mjera, konkretnoga
programa kako bi se neka tema
adresirala/problem riješio

Povećanje IZDVAJANJA SREDSTAVA,
redovitije ili drugačije strukturirano
budžetiranje spram neke teme ili sektora ili
skupine u društvu,

⁵¹ Primjerice u koaliciji za postavljanje pozdrava „za dom spremni“ u civilnoga društva stati i ne prihvatiti, odnosno ton obraćanje javnosti u institucionalnih ograničenja koja pojedini dionici kod planiranja zagovaračkih koalicija.

...ualno u kontekstu organizacije vanja, diskurs, og nekih zakonskih ili je stranka). To treba imati u vidu

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

Promjenu SVIJESTI, edukaciju građana ili struke, suzbijanje stereotipa i predrasuda ili sl.

Vrlo često tražit u zagovaranju ljudskih prava, tražit ćemo **promjenu na sve četiri razine, ipak jedna ili dvije su dominantne**. Primjerice promjena na strateškoj razini teško se može provesti bez adekvatnog i kontinuiranog budžetiranja⁵². To nazivamo tzv. „**budžetiranje osjetljivo na ljudska prava**“ (eng. Human Rights Budgeting). Ili, slučaj u kojemu mediji i OCD-i doprinesu promjeni svijesti građana o nekoj društvenoj pojavi ili skupini, no rezultati toga ne vide se u zakonima, a još manje u njihovoj provedbi pa se nešto mora učiniti s edukacijom sudaca i novim zakonskim rješenjima, kao u slučaju obiteljskoga nasilja i nasilja prema ženama.

4. Vrste zagovaranja s ilustrativnim primjerima iz RH vezanim za prava Roma

➤ Zagovaranje kroz strateško parničenje (stratešku litigaciju)

Primjer 1: ERRC i HHO (tužitelje je zastupala odvjetnica Lovorka Kušan, sada sutkinja Ustavnoga suda RH) pokrenuli su parnicu protiv rezredne segregacije Roma (odvojenog školovanja za djecu Rome) na Europskome sudu za ljudska prava (ESLJP). Ishod te presude u kojoj je utvrđena neizravna diskriminacija romskih učenika od strane RH utjecao je na niz mjera koje je nakon 2010. RH uvela u obrazovanje Roma s jedne strane, dok je s druge utjecao neizravno na takve i slične prakse u Europi.

⁵² Npr. provedba *Nacionalnog programa za uključivanje Roma, napose na lokalnoj razini*, ne može biti učinkovita bez koordinirane i redovite alokacije sredstava iz državnoga proračuna, proračuna gradova i županija te proračuna EU projekata i drugih donatora.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

Sudska praksa ESLJP postaje integralni dio svih pravosudnih sustava zemalja pristupnica Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava. Dodatno, postoji opasnost da i druge zemlje izgube slučajeve za segregaciju kao oblik diskriminacije u obrazovanju. Posljedično, iako presporim ritmom, neki zaokreti u smjeru desegregacije i povećanja kvalitete obrazovanja za Rome uvode se i drugdje u Europi.

Primjer 2: Pogledati primjere drugih strateških parnica važnih za suzbijanje diskriminacije Roma u Dijelu V ovoga teksta.

➤ **Zagovaranje promjene praksi i uvođenja strateških mjera, programa i sustavnog financiranja – na osnovu kvalitativnih / kvantitativnih istraživanja, analiza ili studija slučajeva**

Primjer 1: Temeljem dvaju prethodnih strateških dokumenata za Rome (Nacionalnog programa za Rome 2013. i Nacionalne strategije uključivanja Roma 2013.), u kojima je prepoznata potreba za sveobuhvatnim podacima o životu Roma u RH, iniciran je i EU sredstvima financiran veliki istraživački projekt „Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Istraživanje baznih podataka“ koji je proveden 2018. godine u organizaciji CMS-a. <https://pravamanijina.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Uklju%C4%8Divanje%20Roma%20u%20hrvatsko%20dru%C5%A1tvo%20-%20istra%C5%BEivanje%20baznih%20podataka.pdf>. Ovo je istraživanje je sada ponovno temelj za najnoviji strateški dokument – Nacionalni program za uključivanje Roma 2021., ali je i potaka za niz članaka, programskih tekstova, zagovaračkih kampanja, priručnika, edukacija itd.

Primjer 2: Istraživanje „Ljudska prava u osnovnim školama: teorija i praksa“ https://zaklada.civilnodrustvo.hr/upload/File/hr/izdavastvo/digitalna_zbirka/dem_i_ljudska_prava_u_os.pdf ili <https://www.bib.irb.hr/482806> poslužilo je kao vrlo dobar zagovarački alat za uvođenje građanskoga odgoja u škole, kao posebnoga predmeta s jedne ali i kroz instrumente demokratske participacije u školama s druge strane. Nekoliko godina kasnije nastaje i mreža OCD-a posvećena upravo ovoj temi – GOOD inicijativa.

Primjer 3: Inicijative za izmjenu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći i cjelokupnoga sustava pravne pomoći u RH (BPP), pokrenuta je na osnovu dviju analiza Centra za ljudska prava iz 2008. i 2010. (danas Ured Pučke pravobraniteljice) https://site2.ombudsman.hr/wp-content/uploads/2014/01/dodaci_Organizacije-civilnog-drustva-i-provedba-zakona-o-besplatnoj-pravnoj-pomoci.pdf, koje su govorile o lošem utjecaju novog birokratiziranog zakona na rad udruga koje pružaju BPP, kao i na pristup siromašnih građana pravosuđu. Zakon o BPP-u je posljedično izmijenjen i sustav je u jednoj mjeri unaprijeđen. Sustavni i uporni zagovarački naponi, uvelike potpomognuti kontekstom ulaska Hrvatske u EU, trajali su kroz period od 7 godina, a vodio ga je Centar za ljudska prava i Ured pučkog pravobranitelja u organiziranoj zagovaračkoj akciji s Koalicijom

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

udruga pružateljica BPP-a, međunarodnim dionicima (UNova tijela, EK u RH), a u suradnji s domaćim i europskim ekspertima u području BPP-a.

➤ **Zagovaranje primjene strategija ili *ad hoc* mjera – zagovaračka akcija kao reakcija na pojedinačni slučaj kršenja prava, odnosno tragični događaj ili aferu**

Primjer 1: Slučaj romske djevojčice Nikoll iz Nove Gradiške potaknuo je inicijativu „Moramo vam nešto reći“ da traži od resornoga ministarstva niz mjera u ojačavanju sustava socijalne pomoći, s naglaskom na novim tijelima i mehanizmima kontrole rada službi, protokolima o postupanju, kriterijima i dodatnom zapošljavanju kadra kojeg nedostaje u sustavu, na temelju čega je izrađen i *Akcijski plan unaprjeđenja sustava socijalne skrbi*

Primjer 2: Spram Roma negativno intonirana inicijativa dijela građana Međimurja „Želimo normalan život“, kao i tragični događaji koji su odnijeli živote zbog ilegalnog posjedovanja oružja u naselju *Parag* potakla je niz reakcija. Od Roma koji traže da se zaustavi diskriminatoran govor i počnu sustavnije provoditi mjere Nacionalnog programa za uključivanje Roma kako bi izišli iz getoizacije i siromaštva kao glavnih uzroka nasilja, do javnog propitivanja sustavnoga rada javnih službi (osobito na relaciji MUP – pravosuđe), pa do onih Roma koji progovaraju o negativnostima unutar svoje zajednice. Daljnjom bi ciljanom zagovaračkom akcijom grupe OCD-a tek moglo doći do pravih pomaka u politici izjednačavanja šansi, desegregacije i degetoizacije Roma.

➤ **Zagovaračko - medijska kampanja**

Primjer 1: Recentna kampanja romske udruge ROM.hr <https://www.24sata.hr/lifestyle/mi-smo-romi-koji-zele-jos-bolju-hrvatsku-marina-i-denis-su-briljirali-na-svim-poljima-717722> bori se protiv diskriminacije na način da prikazuje uspješne i visoko obrazovane mlade Romkinje i Rome. Rušenje stereotipa o tome kako Romi sami ne žele izići iz siromaštva ili se „ne žele školovati“ najbolje se postiže upravo slikom i pričom te iznošenjem osobnih svjedočanstava mladih Romkinja i Roma. Tu je djelovanje vrlo široko, nije fokusirano samo na stručnu, već cilja na širu javnost, a osim predrasuda spram Roma djeluje se i na predrasude spram žena, u zajednici, i na razini RH.

Primjer 2: Na nizu festivala i prigodnim događanjima, u zadnjih je nekoliko godina prikazana predstava „**Pogledaj me**“ Romana Nikolića, nastala u suradnji s romskim glumcima **pok. Melanijom Mešić, Severinom Lajtman i Sinišom-Senadom Musićem**, a koja progovara o romskom, ženskom i identitetu uopće te o društvenim odnosima. Efekt ide na široku publiku, a osim kognitivnoga uključuje i osjećajni te snažan umjetnički element, time ostavljajući jači pečat i poticaj na promišljanje i promjenu mentalnih programa, stereotipa i uvjerenja.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

5. Korisni materijali i poveznice

Korisni materijali u zagovaranju u ljudskim pravima dostupni su na:

<http://www.humanrightstools.org/>, a sveobuhvatni priručnik u zagovaranju javnih politika s fokusom na one od općeg značaja možete naći na:
https://www.gong.hr/media/uploads/libera_digital_edited.pdf

V. Sudska praksa i suzbijanje diskriminacije

1. Relevantna praksa Europskog suda za ljudska prava u slučajevima diskriminacije Roma u Hrvatskoj:

Slučaj Šečić protiv Hrvatske (2007.). Područje diskriminacije: postupanje policije. Presuda dostupna na:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%222003-2012842-2123404%22%5D%7D>,

Presuda je relevantna za diskriminaciju u postupanju policije te državnoga odvjetništva. Radi se o građaninu romske nacionalnosti, koji je pri skupljanju sekundarnih sirovina bio fizički grupno napadnut i teško pretučen, uz verbalne napade rasističkog karaktera te proživljava PTSP. Paralelno s tim napadom desio se niz napada u Zagrebu na Rome kojih su počinile desničarske skupine *skinheads* te o njima javno govore u medijima.

Sud je nedvojbeno utvrdio **kako je policija RH učinila niz propusta u svojoj obvezi da zaštiti osobu, istraži djelo, pravilno ga kvalificira (kao zločin iz mržnje, romsko porijeklo kao osnova) te nađe počinitelje.** Zbog izostanka učinkovite istrage i progona, Sud je utvrdio povredu čl. 3. Konvencije (zabrana nehumanog i ponižavajućeg postupanja) te povredu čl. 14. (zabrana diskriminacije), a vezano na čl. 3. Konvencije.

Slučaj Oršuš i drugi protiv Hrvatske (2010.). Područje diskriminacije: obrazovanje. Presuda dostupna na:
<https://hudoc.exec.coe.int/ENG#%7B%22EXEIdentifier%22:%5B%222004-10085%22%5D%7D>,

Presuda označava prekretnicu radu suda s jedne strane u smislu razvijanja **koncepta neizravne (indirektne) diskriminacije**, a s druge predstavlja **iskorak u shvaćanju problematike obrazovne segregacije, kao oblika diskriminacije Roma u Europi**, budući presude imaju implikacije na sve buduće tužitelje, a time i politike zemalja Vijeća Europe, koje imaju više ili manje slične politike obrazovanja Roma.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

Predmet se odnosi na romske učenike iz dviju međimurskih škola⁵³ koji su se žalili ESLJP-u (presuda dopijeva kao vrlo važna na Veliko vijeće Suda) da je, između ostaloga, postupak koji su vodili u Hrvatskoj protiv navedenih škola predugo trajao (čl. 6.), da im je bilo uskraćeno pravo na obrazovanje (čl. 2. Protokola 1.) te, najvažnije – da su tijekom OŠ bili diskriminirani u uživanju prava na obrazovanje zbog svoje romske pripadnosti jer su tijekom obrazovanja bili smješteni u tzv. „čisto romske razrede“ (čl. 14. Konvencije u vezi s čl. 2. Protokola br. 1. – zabrana diskriminacije). Sud je, između ostalih povreda Konvencije, utvrdio⁵⁴ diskriminaciju podnositelja dok su polazili osnovnu školu. Pritom je ustanovljeno kako škole, koje predstavljaju instituciju koja provodi državnu politiku, **nisu djecu namjerno diskriminirale, ali su zato provodile postupke čija je posljedica bila diskriminacija – na djelu je dakle bila indirektna (neizravna) diskriminacija**. Posljedica naizgled neutralnog kriterija, određivanje poznavanja hrvatskog jezika kao uvjeta za mješovite razrede, bila je smještanje romske djece u nejednak, nepovoljniji, diskriminirajući položaj, tj. izdvojene etnički čiste romske razrede sa substandardnom kvalitetom obrazovanja. Istovremeno, jasno je utvrđeno kako nije postojao jasan plan kako propuštena znanja nadoknaditi i djecu ponovno integrirati. Naime, nije bilo razmjernosti između sredstava (razredne segregacije) koja su bila upotrijebljena, i legitimnog cilja kojem se težilo (učenje hrvatskog jezika). Slijedom činjenice da su pripadnici samo jedne etničke grupe bili stavljeni u zasebne razrede, povezujući to s činjenicom da su se roditelji neromske djece protivili uključivanju romske djece u etnički mješovite miješane razrede, Sud presuđuje da su državna tijela trebala objektivizirati svoje načine rada, odnosno da su morala, odnosno da će morati promijeniti obrazovnu praksu. To uključuje desegregaciju razreda (etničko miješanje djece), prethodno uključivanje djece u vrtiće/predškole, dodatnu edukaciju kadra, mjere dodatnoga rada u produženom boravku i kroz druge oblike dodatne nastave itd.

Škorjenec protiv Hrvatske (2017.). Presuda dostupna na:

https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/ECtHR_Skorjane%20v.%20Croatia.pdf

Presuda je relevantna za postupanje policije, pravosudnoga sustava, ali i državnoga aparata u cjelini u slučajevima rasno motiviranoga nasilja i zločina iz mržnje. Radi se o slučaju fizičkoga napada iz mržnje na Roma (teški napad) i njegovu partnericu (lakše ozljede), koja je i podnositeljica žalbe ESLJP-u i koja je bila neromkinja. Nju su napadači vrijeđali i tukli povezujući je s njezinim partnerom. Sud je utvrdio kršenje proceduralnoga aspekta članka 3., u vezi s člankom 14. Konvencije tj. ustanovio da je RH povrijedila pravo

⁵³ Koji su se uz pomoć ERRC-a (Europskog centra za prava Roma iz Budimpešte) i zastupanjem odvjetnice Lovorke Kušan žalili ESLJP-u

⁵⁴ Ustavnome sudu RH trebalo je više od četiri godine da riješi ovaj predmet, pa je taj dio presude Veliko vijeće donijelo jednoglasno, no kod dijela presude vezano za diskriminaciju, Sud je odluku donio tijesnom većinom od 9 naspram 8 sudaca. (Oršuš i dr. protiv Hrvatske, 15766/03, 2010.).

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

podnositeljice na zabranu mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja u vezi sa zabranom diskriminacije. Naime, domaća tijela kaznenog progona koncentrirala su istragu zločina iz mržnje na napad na podnositeljičinog partnera, dok su istodobno propustila ispitati kako su napadači percipirali nju tj. nisu uzeli u obzir očitu povezanost između njezine partnerske veze i rasno motiviranog napada. Takav je pristup, prema ESLJP-u, u konačnici doveo do manjkave istrage i ocjene njezinog slučaja.

2. Relevantna praksa Europskog suda za ljudska prava u slučajevima diskriminacije Roma u Europi:

D.H. i ostali protiv Republike Češke (2007.),

presuda dostupna na: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22002-2439%22%7D>

Važna presuda u povijesti suzbijanja diskriminacije spram Roma. Radikalni i čest oblik diskriminacije Roma - njihovo smještanje u škole za djecu s poteškoćama, čim bi se na testu za školu pokazao otklon, najčešće uzrokovan nedostatkom jezičnih, matematičkih vještina, poticaja organizirane igre i sl. u ranijem djetinjstvu – ovom je presudom konačno ocijenjen kao diskriminacija temeljem etniciteta. Da takva praksa u obrazovnom sustavu u Europi postoji i dalje, da je nedopustiva s gledišta zaštite ljudskih prava te mora prestati, Sud je opetovao još nekim presudama poput sljedeće u nizu.

Horvath i Kiss protiv Mađarske (2013.), presuda dostupna na:

<https://hudoc.exec.coe.int/eng#%22EXEIdentifier%22:%22004-10905%22%7D>;

Presuda je relevantna i za suzbijanje diskriminacije Roma gdje potvrđuje logiku koncepta neizravne diskriminacije, kao i za područje zaštite osoba tj. djece s teškoćama. Radi se o odraslim osobama romske nacionalnosti koje su dokazale kako je smještanje u tzv. „remedijalne razrede“ (oblik specijalnog školovanja, s pojednostavljenim kurikulumom i lošijom kvalitetom obrazovanja koju karakteriziraju niža očekivanja od učenika i prezastupljenost romske djece u razredima) rezultirale diskriminacijom. Mađarska je morala usvojiti Akcijski plan da praksu ovakvih odjeljenja i tretmana romske djece dokine, te se napredak u tome smislu kontinuirano prati.

Načova i dr. protiv Bugarske (2005.), presuda dostupna na:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22dmdocnumber%22:%22778855%22,%22itemid%22:%22001-69630%22%7D>.

Presuda relevantna za postupanje policije. Radi se o slučaju dvaju bugarskih Roma koji su ubijeni pri bijegu iz zatvora, osuđeni prethodno za blaža kaznena djela i pri ubojstvu bili nenaoružani, dok kod policije utvrđeno prekomjerno korištenje sile. Sud presuđuje da je došlo do povrede čl. 2. Konvencije (pravo na život), kao posljedica je diskriminatornih stavova spram Roma (povreda čl. 14. zabrana

Project No.: 963284

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

Vježba 1

Vaša udruga pruža pomoć romskoj djeci u pisanju zadaće, pomoć kod učenja te povremeno osigurava i psihološku pomoć djeci i obiteljima. Također imate i nekoliko učenika srednjih škola koji k vama u udrugu dolaze na instrukcije, a primaju stipendije za romske učenike. Već dugo vas muči činjenica da se u nekim školama provodi produženi boravak te da su neka romska djeca u njega uključena i dobivaju i topli obrok vrlo povoljno, dok neka nisu, a potpora u učenju u školi im je oskudna i svodi se na rijetko ostvarenu dopunsku nastavu. Toj drugoj skupini djece treba puno više mentorske pomoći koju vaša udruga ne uspijeva pružiti. Željeli biste da sva djeca imaju u RH jednake šanse za dobar uspjeh u obrazovanju, koje će im jamčiti i društvenu integraciju i zaposlenje, a primjećujete nejednakosti od grada do grada, županije do županije.

- Razmotrite jednu ili više zagovaračkih strategija koje ćete primijeniti, odaberite najučinkovitiju za ovaj slučaj:

- a. U EU projektu u kojem ste uključeni kao partner razmjenjujete iskustva iz drugih zemalja koje su taj problem riješile na nacionalnoj ili regionalnoj razini
- b. Pokrećete kampanju: *Jednak start u školi!* i tražite za nju sredstva od donatora i na natječajima za EU fondove; Uključujete u nju djecu romske i neromske nacionalnosti i snimate spotove u kojem djeca pričaju svoje priče koje svjedoče o spomenutim nejednakostima; Pokrećete i niz spotova na radiju; Kontaktirate uredništvo TV emisija posvećenih manjinama kao i kolaž emisija koje progovaraju o gorućim društvenim problemima uz istraživački pristup novinarstvu; pokrećete Facebook kampanju: *Jednak start u školi!* putem svoje Facebook stranice i grupe
- c. Odlazite i priključujete se generalnoj OCD nacionalnoj inicijativi za besplatan obrok /ručak u školi za svu djecu RH, održavate niz sastanaka s predstavnicima te inicijative
- d. Tražite sastanak s predstavnikom romske nacionalne manjine u Hrvatskome saboru i s njim zajednički dogovarate sastanak s predstavnicima resornog ministarstva za obrazovanje
- e. Započinjete Pilot-projekt mentorskih potpora uz ručak za svu djecu težeg socio-ekonomskog statusa s partnerima na županijskoj razini, i uz preporuku resornoga ministarstva za obrazovanje

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

Vježba 2

Primjećujete da vam se obraća puno pripadnika romske nacionalnosti te drugih korisnika udruge, koje vi morate uputiti na ishođenje besplatne pravne pomoći (BPP). Istovremeno, primjećujete da odvjetnici odbijaju zastupati Roma/kinje temeljem zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, navodeći da su im naknade preniske temeljem toga zakona, ili da nisu vični parnicama u području diskriminacije, te izražavaju sumnju u pozitivan ishod za Rome sudeći po statistikama ili iskustvima koja stižu sa sudova. I samo Romi oklijevaju krenuti u parničenje, nepovjerljivi u sustav.

- Razmotrite jednu ili više zagovaračkih strategija koje ćete primijeniti, odaberite najučinkovitiju za ovaj slučaj:

- f. Prijaviti se na natječaj da vaša udruga dobije više sredstava druge godine na natječaju za OCD koji rade temeljem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći i nastaviti maksimalno u datim okvirima
- g. Organizirati sastanak romskih OCD-a i OCD-a pružatelja pravne pomoći i strateški vidjeti koje korake u zagovaranju želimo pokrenuti te tko će ih od uključenih pokrenuti
- h. Istupiti nakon pregovora s drugim OCD-ima i Pravim klinikama i tražiti izmjene Zakona o BPP i modela financiranja OCD-a u sustavu BPP-a što će uključivati:
 - Prikupljanje slučajeva tj. statistika o odbijanju Roma od strane odvjetnika, kao i o provedbi Zakona o BPP, te statistike sa sudova
 - Istupe s podacima o slučajevima BPP-a na TV-u (lokalnom i nacionalnim) i pokretanje šire medijske kampanje (konferencija za medije u suradnji s mrežom OCD-a koje rade na temelju BPP-a, emisije na radiju, video-klipovi na temu pristupa pravosuđu i pravdi itd.))
 - Traženje sastanka s Ministrom pravosuđa te tražiti sastanak sa Sektorima /Odjelima za BPP pri gradovima, kao i sastanak u Uredu pučke pravobraniteljice

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

Vježba 3

Požalio vam se mladi Rom da je završio je strukovnu školu inače u RH deficitarnog zanimanja u metalnoj industriji, bio je vrlo dobar učenik i dolazi iz iznimno siromašne obitelji. Da bi zaposlenje u struci dobio treba mu barem 6 mjeseci do godinu dana prakse u struci. Nazvao je 3 poslodavca koja su oglasila da primaju radnike na to radno mjesto, uz prvu godinu obuke i nižu plaću, s mogućnošću napredovanja nakon toga. No, kada dođe na razgovor kako bi se dogovorio o detaljima, kažu mu da će razmisliti pa ne nazovu ili pak se jave dan kasnije i kažu da su našli već vježbenika u međuvremenu. Mladić sumnja da je to zbog prezimena koje ima te njegove boje kože. Gubi motivaciju za rad i potišten je. Dodatno, brat mu je postao ovisnik, a životni uvjeti u kojima trenutno živi nepoticajni su, dok je mjesto stanovanja slabo prometno povezano s gradom u kojem posao traži.

- Razmotrite jednu ili više strategija koje ćete primijeniti, odaberite najučinkovitiju za ovaj slučaj:
 - a. Nagovarate mladića da podigne građansku parnicu uz potporu odvjetnika koji ima iskustva u ovime području, pozivate se na ZoSD, koje članke, koja osnova i koje područje? Kojim dokazima raspolazete? Je li sudski proces u ovome slučaju prvi i najbolji korak? Koje slične slučajeve u domaćoj i međunarodnoj sudskoj praksi imate na raspolaganju?
 - b. Upućujete ga i pomažete sastaviti žurno pritužbu Pučkoj pravobraniteljici, pozivate se na ZoSD, pokušavate naći još mladih Roma i Romkinja u sličnoj situaciji, pritom kontaktirajući druge romske i ljudskopravaške OCD, te radite na pronalasku svjedoka. Tražite još materijalnih dokaza, koji su potencijalni? Čekate ishod ispitnog postupka UPP-a te u međuvremenu smišljate zagovaračku strategiju na osnovu slučaja.
 - c. Potičete mladića da se prijavi u Odjel za besplatnu pravnu pomoć jer ste utvrdili da ima uvjete da njezino ostvarenje.
 - d. Pronalazite OCD koja pruža psihološku pomoć te upućujete osobu da događaj ispriča svojoj doktorici te zamoli privremenu psihološku podršku preko mehanizama koje pruža HZZO, te ga upućujete na centre HZJZ vezane za suočavanje s problemima ovisnosti u obitelji.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

VII. Izvori i literatura

1. Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma, za razdoblje od 2021. do 2027., za 2021.-2022. godinu; Dostupno na <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/NPUR%202021-2027/Akcijski%20plan%20za%20provedbu%20NPUR-a%20za%202021.%20i%202022..pdf>
2. Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo ([SL L 180, 19.7.2000., str. 22.](#)).
3. Drugo ECRI Izvješće o Hrvatskoj, 2000., Treće ECRI Izvješće o Hrvatskoj, 2005.; Četvrto ECRI Izvješće o Hrvatskoj, 2012. i Peto ECRI Izvješće o Hrvatskoj, 2018.: Peto izvješće dostupno na <https://rm.coe.int/fifth-report-on-croatia/16808b57be>
4. CEDAW, Zaključne primjedbe o Četvrtom i petom periodičnom izvješću za Hrvatsku, 2015. **Concluding observations, CEDAW, Croatia, 2015**
5. ECRI Opća preporuka br. 13 o suzbijanju anticiganizma i diskriminacije Roma, usvojena u lipnju 2011. o izmjenama i dopunama iz prosinca 2020. Dostupno na <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/recommendation-no.13>
6. ECRI Opća preporuka br. 7 o nacionalnom zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije, usvojena 2002. i dopunjena 2017. <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/>
7. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), Second European Union Minorities and Discrimination Survey (EU-MIDIS II) Roma – Selected findings, <https://fra.europa.eu/en/publication/2016/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-roma-selected-findings>
8. Europska komisija, službene Internet stranice i zbirka izvora o suzbijanju diskriminacije. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination_en
9. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Rim, 4. studenoga 1950., pročišćeni tekst, NN, MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10. Dostupno na [http://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda](http://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda)
10. *Europski sud za ljudska prava, D. H. i ostali protiv Češke, (2007.), slučaj 57325/00*, Dostupno na: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-83256#{"itemid":\["001-83256"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-83256#{)
11. *Europski sud za ljudska prava, Horvath i Kiss protiv Mađarske, slučaj 11146/11*, Dostupno na: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-116124#{"itemid":\["001-116124"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-116124#{)
12. *Europski sud za ljudska prava, Načova i dr. protiv Bugarske (2005.)*, Dostupna na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22mdocnumber%22:\[%22778855%22\],%22itemid%22:\[%22001-69630%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22mdocnumber%22:[%22778855%22],%22itemid%22:[%22001-69630%22])
13. *Europski sud za ljudska prava, Negrea i dr. protiv Rumunjske (2018.)*. Dostupno na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-185280>.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

14. *Europski sud za ljudska prava, Oršus i dr. protiv Hrvatske (2010.), slučaj 15766/03, Dostupno na* <http://sljeme.usud.hr/usud/prakES.nsf/Praksa/E70CFA8E1C1FE8BEC12576F700390779?OpenDocument>
15. *Europski sud za ljudska prava, Sampanis i dr. protiv Grčke (2008.), Dostupno na :* <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22dmdocnumber%22:%5B%22836273%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-86797%22%5D%7D>
16. *Europski sud za ljudska prava, Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine (2009.) slučaj 27996/06 i 34836/06, Dostupno na* <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-96491>
17. *Europski sud za ljudska prava, Šečić protiv Hrvatske (2007.), Dostupno na:* <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%5B%22003-2012842-2123404%22%5D%7D>,
18. *Izvešće o radu Pučkog pravobranitelja / Pučke pravobraniteljice u 2005.; 2011., 2012., 2013., 2014., 2015., 2016., 2017. 2018. 2019. i 2020. godini. Dostupno na:* <https://www.ombudsman.hr/hr/izvjesca-puckog-pravobranitelja/>
19. *Kazneni zakon (NN br. 125/11, 144/12, 56/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21)*
20. *Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, 1966. Dostupno na:* [Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije](#)
21. *Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. Dostupno na:* [Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020.](#)
22. *Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. Dostupno na:* [Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022.](#)
23. *Nacionalni plan za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. Dostupno na:* <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/nacionalni-plan-za-ukljucivanje-roma-za-razdoblje-od-2021-do-2027-godine/1030>
24. *Opća deklaracija o ljudskim pravima, Opća skupština Ujedinjenih naroda, 10. prosinca 1948. Dostupno na:* http://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/2009_11_12_143.html
25. *Preporuka Opće skupštine Vijeća Europe 1203 iz 1993. Dostupno na:* <http://assembly.coe.int/nw/xml/Xref/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15237&lang=en>
26. *Preporuka Vijeća Europske unije od 12.3.2021. o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma. Dostupno na:* [Preporuka Vijeća EU o sudjelovanju Roma, 2021.](#)
27. *Protokol Vlade RH o postupanju u slučaju zločina iz mržnje (NN br. 43/2021-841), iz travnja 2021.*
28. *Ustav Republike Hrvatske (NN br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)*
29. *Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. (NN br. 155/02, 47/10, 80/10, 93/11)*
30. *Vijeće Europe, službene internetske stranice posvećene zaštiti ljudskih prava Roma i Putnika. Dostupno na:* <https://www.coe.int/en/web/roma-and-travellers>
31. *Zakon o kaznenom postupku. (NN br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19)*
32. *Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (NN br. 51/00 i 56/00)*

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

33. Zakon o radu (NN br. 93/14, 127/17, 98/19)
34. Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN br. 88/08, 112/012)
35. Analiza stanja prava djece i žena u Hrvatskoj, UNICEF, 2011.-2014. Dostupno na: <https://www.unicef.org/croatia/publikacije>
36. Aristotel, Politika. Zagreb: Globus, 1988.
37. Atlas romskih naselja Međimurske županije, UNDP, 2014. Dostupno na: <https://medjimurska-zupanija.hr/2014/02/04/novi-atlas-romskih-naselja-za-kvalitetniju-lokalnu-politiku/>
38. Barbara Matejčić: *Igor se srami: Završio je srednju, ali po posebnom programu: 'Bio sam žalostan, znao sam da mogu više'*, Jutarnji list, 31.10.2020. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/life/zivotne-price/zavrshio-je-srednju-ali-po-posebnom-programu-bio-sam-zalostan-znao-sam-da-mogu-vise-15029130>
39. Buković - Kamenko – Pekica – Šehić Relić – Travar: NeuDOBan položaj: Priručnik za suzbijanje diskriminacije mladih na tržištu rada, MMH, Zagreb, 2013. Dostupno na: [NeuDOBan položaj: Priručnik za suzbijanje diskriminacije mladih na tržištu rada](#)
40. Bandalo – Labavić – Kušan – Jurčić: Priručnik za suzbijanje diskriminacije i zločina iz mržnje protiv LGBT osoba, Zagreb Pride i Centar za LGBT ravnopravnost, Zagreb 2011. Dostupno na: [Priručnik za suzbijanje diskriminacije i zločina iz mržnje protiv LGBT osoba](#)
41. Delescluse – Novak - Tomljenović: Within, with and for Roma community te Izrada Mjera Akcijskog plana za zdravlje pripadnika/ca romske nacionalne u Međimurskoj županiji, u sklopu projekta „PRO Health for Roma - Addressing discrimination and improving access to health care for ROMA communities “, Mediciens du Monde – Belgique, 2021. Dostupno na: [PRO Health for Roma - Addressing discrimination and improving access to health care for ROMA communities](#)
42. [Elijaš – Laklija: Iskustva rada socijalnih radnika s romskim obiteljima, Socijalne teme, 2014. Dostupno na: Elijaš - Laklija: Iskustva rada socijalnih radnika s romskim obiteljima](#)
43. Freedom house “Nations in transit 2020“, Komparativno istraživanje dostupno na: [05062020 FH_NIT2020_vfinal.pdf \(freedomhouse.org\)](#)
44. Hrvatić, Neven (2000). Povijesno-socijalna obilježja Roma u Hrvatskoj, [Društvena istraživanja, 9, br. 2-3 \(46-47\)](#), str. 251-266
45. Jašić, S.: Državni udari na civilno društvo potpomognuti EU fondovima, GONG, 2020. Dostupno na: [državni udar na civilno društvo 09062020.pdf \(gong.hr\)](#);
46. Klasnić – Kunac - Lalić i dr.: Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: Istraživanje baznih podataka, Centar za mirovne studije, Zagreb, 2018.
47. Kukovec - Đukić (2014). Romsko pitanje u kontekstu Europske unije: Pomaže li Europa integraciju Roma u Republici Hrvatskoj?, [Politička misao : časopis za politologiju, Vol. 52 No. 2, 2015](#). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/148041>
48. Lengel-Krizman, Narcisa (2003). Genocid nad Romima – Jasenovac 1942. Jasenovac-Zagreb, Javna ustanova Spomen područje Jasenovac
49. [Miošić – Berković – Horvat: Analize i zagovaranje javnih politika, GONG, Zagreb, 2014. https://www.gong.hr/media/uploads/libera_digital_edited.pdf](#)

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

-
50. [Miošić Lisjak – Horvat: Korak naprijed – nazad dva: Antidiskriminacijska politika u RH, CMS, 2017.:](https://www.cms.hr/system/publication/pdf/100/Korak_naprijed_nazad_dva.pdf)
https://www.cms.hr/system/publication/pdf/100/Korak_naprijed_nazad_dva.pdf
Munivrana Vajda – Sučić – Maršavelski – Eterović: Zločin iz mržnje u Hrvatskoj, Empirijsko istraživanje slučajeva u razdoblju od 2013. do 2018. godine, u sklopu projekta IRIS, HPC, 2020. Dostupno na: [Zločin iz mržnje u Hrvatskoj 2013.- 2018.](#)
51. Novak, J: Obrazovanje Roma: egalitarni i multikulturalni pristup suzbijanju diskriminacije, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2015. (doktorski rad). Dostupno na: [Obrazovanje Roma: egalitarni i multikulturalni pristup suzbijanju diskriminacije](#)
52. Novak, J. i sur.: Analiza i smjernice za osnaživanje romskog civilnog sektora u Republici Hrvatskoj, Centar za ljudska prava/Ured pučkog pravobranitelja, 2012. Dostupno na [Analiza i smjernice za osnaživanje romskog civilnog sektora u Republici Hrvatskoj](#)
53. Otvoreno pismo premijeru Plenkoviću Inicijative za snažno civilno društvo, 2020.: [Nemojte imenovati članove EGSO-a iz civilnog društva](#)
54. Podrška: trajni učinak ili poticajni trenutak? Društveni i gospodarski učinci podrški Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, IDIZ, 2014.: [Podrška trajni učinak ili pozitivni trenutak.pdf \(civilnodrustvo.hr\)](#);
55. Radetić_Pajić, M.: Postupanje policije kao mogući indikator institucionalnog ekstremizma, *Metodički obzori : časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, Vol. 7(2012)3 No. 16, 2012.
56. Romska svakodnevica u Hrvatskoj: prepreke i mogućnosti za promjenu, UNDP/UNICEF/UNHCR, Zagreb, 2014. Dostupno na <http://www.slideshare.net/UNDPPhr/romska-svakodnevica-u-hrvatskoj-prepreke-i-mogunosti-za-promjenu>
57. Socijalno uključivanje djece Roma (RECI+), Izvještaj za Hrvatsku, UNICEF 2015. Dostupno na: [Socijalno uključivanje djece Roma \(RECI+\)](#)
58. Strategies to Combat Segregation of Romani Children in Schools – Case studies in Bulgaria, Croatia, the Czech Republic, Greece, Hungary, and Romania, FXB Center for Health and Human Rights at Harvard University, 2015. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/research-roma-children/?publications/262/>
59. Šimonović Einwalter, Tena (ur.): Vodič uz Zakon o suzbijanju diskriminacije, Ured za ljudska prava Vlade RH, 2009. Dostupno na: [Vodič uz Zakon o suzbijanju diskriminacije, 2009.](#)
60. Vodič za informiranje i djelotvorno sudjelovanje organizacija civilnog društva u javnim politikama, HPC, 2014. Dostupno na: [Svako društvo koje želi napredak i razvoj mora rješavati probleme s kojima je suočeno \(hpc.hr\)](#);
61. Vojak, Danijel (2010). O proučavanju Roma u hrvatskoj znanosti ili postoji li hrvatska romologija?, [Historijski zbornik](#), 63, str. 215-240

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

*Dodatak: Lista relevantnih institucija i organizacija s kontaktima

1. Neke od aktivnih romskih organizacija

ROM.HR (mladi i osnaživanje mladih Roma, romsko ekološko poduzetništvo – program RoUm, antiromski rasizam i suzbijanje diskriminacije, obrazovanje, razvoj zajednice)

Sjedište: Zagreb i Slavonski Brod, djelovanje na području RH

Osobe: Siniša Senad Musić, Milan Mitrović, Marina Horvat, Benjamin Ignac, Sandra Bogdan, Muhamed Husejini, Severina Lajtmán, Đemka Toskić itd.

Kontakti: info@romhr.hr; smusic@romhr.hr, mmitrovic@romhr.hr

Medijski informativni centar (uredništvo romskog portala *Romalen.com*) i Udruga žena Romkinja Bolja budućnost (rodna ravnopravnost i prava Romkinja, osnaživanje Romkinja, obrazovanje i razvoj zajednice)

Sjedište: Zagreb

Osobe: Orhan Memedi, Sanela Nikolić, Ramona Asanovska, Ramiza Memedi,

Kontakti: mic.hr@hotmail.com ili <https://www.romalen.com/>

RRC- Romski resursni centar (kulturno stvaralaštvo Roma, lokalni razvoj zajednice, osnaživanje mladih Roma i Romkinja, prava Roma s naglaskom na ženska prava, formalno i neformalno obrazovanje, socijalne usluge, borba protiv siromaštva)

Sjedište: Darda, Baranja

Osobe: Jovica Radosavljević, Jovana Petrović, Elizabet Takač

Kontakt: rkuddarda@gmail.com; Facebook stranica: <https://www.facebook.com/RRCdarda/>

Udruga žena Romkinja „Romsko srce“ (prava i osnaživanje Romkinja, kulturno i tradicijsko stvaralaštvo, razvoj zajednice kroz osnaživanje žena)

Sjedište: Jagodnjak – Baranja

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)

Project No.: 963284

Osobe: Nadica Balog

Kontakt: romskosrce@net.hr

Savez Roma u RH Kalisara (mreža romskih konatakata, veza s predstavnikom romske nacionalne manjine u Hrvatskome saboru Veljkom Kajtazijem, prava Roma, razvoj zajednice, obrazovanje, mediji, uredništvo časopisa <https://phralipen.hr/o-nama/> itd.)

Sjedište: Zagreb

Osobe: Suzana Krčmar

Kontakt: tajnik@kalisara.hr; predsjednik@kalisara.hr

Neprofitna organizacija „Romska kuća“ (kulturna baština Roma, gastronomija, prava Roma, humanitarni rad, suradnja s Pastoralom Roma u RH pri Katoličkoj crkvi)

Sjedište: Bjelovar

Osobe: Snježana i Goran Đurđević

Kontakti: <https://www.facebook.com/romska.kuca/> ili 095 53 55 802

Udruga Mladih Roma Međimurske županije

Sjedište: Pribislavec, Međimurje

Osoba: Kristijan Balog

Kontakti: tel. 040 360 394, 099 500 6463

Romsko nacionalno vijeće (mediji, uredništvo časopisa [Romi.hr](http://romi.hr))

Sjedište: Zagreb

Osobe: Lule Nikolić, David Orlović, Sidirela Bobarić

Kontakt: redakcija@romi.hr

2. Organizacije za ljudska prava

Hrvatski pravni centar – HPC

Sjedište: Zagreb, Bednjanska 8a

Kontakt: hpc@hpc.hr; tel: +385 (1) 4854-934; fax: +385 (1) 4835-013

Centar za mirovne studije – CMS

Sjedište: Zagreb, u Kući ljudskih prava, Selska cesta 112a, Zagreb

Kontakt: tel/fax: +385 1 482 00 94; mob: +385 (0)91 3300181; e-mail: cms@cms.hr

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

Mreža mladih Hrvatske – MMH

Sjedište: Zagreb, u Kući ljudskih prava, Selska cesta 112a, Zagreb

Telefon [+385 1 4573 937](tel:+38514573937), **E-mail** info@mmh.hr

Zaklada Solidarna za ljudska prava

Trg Petra Krešimira IV 2, 10000 Zagreb

Kontakt: info@solidarna.hr; tel. 01 5544722

Informativno pravni centar

Sjedište: 35000 Slavonski Brod, Juraja Dobrile 34

Kontakt: Tel. 035 448-533; Fax. 035 449-715; email: info@ipc.com.hr

Centar za mir, Osijek

Sjedište: 31 000 Osijek, augusta Šenoa 1

Kontakt: <http://www.centar-za-mir.hr/>; centar-za-mir@centar-za-mir.hr; Tel: 0800 900 880

Volonterski centar Osijek

Sjedište: 31 000 Osijek, Ulica Stjepana Radića 16

Kontakt: E-mail : info@vcos.hr, Fax : +385 (31) 200 457; Tel: +385 (31) 211 306

Projekt građanskih prava

Sjedište1: Sisak, Stjepana i Antuna Radića 6/5

Kontakt: Tel (besplatna pravna pomoć): 0800 200 098

Sjedište 2: Karlovac, Kneza Branimira 13, u prostorijama GČ Grabrik; tel: 099/2642-988

Pravna klinika Sveučilišta u Zagrebu

Sjedište: Zagreb, Jurja Žerjavića 6/II (radnim danom 10.00 – 12.00, sri i čet 17.00 do 19.00)

Kontakt: 097 6529 891; 097 6529 892; 097 6529 902.

Kuća ljudskih prava

Sjedište: Zagreb, Selska cesta 112a, Zagreb (Direktor programa KJP: Ivan Novosel)

Kontakt: Tel / Fax: +385 1 551 3395; E-mail: kontakt@kucaljudskihprava.hr

3. Važne institucije u području

Nacionalni centar podrške žrtvama i svjedocima, s referentnim centrima u Vukovaru, Osijeku i Varaždinu

Kontakt – UDRUGA ZA PODRŠKU ŽRTVAMA I SVJEDOCIMA (pzs.hr)

Ovaj priručnik je financiran iz Programa o pravima, jednakosti i građanstvu Europske unije (2014-2020). Sadržaj ovog priručnika isključiva je odgovornost *Informativno pravnog centra, Slavonski Brod*, i ne može se ni pod kojim okolnostima smatrati da odražava stav Europske unije.

Equality for Roma through Enhanced Legal Access (ERELA)
Project No.: 963284

Besplatan poziv na br/Liniju: **116 006**

Povjerenik za pravo na pristup informacijama

Trg žrtava fašizma 3

10000 Zagreb

Kontakt: Tel: 01/2099 100 ili info telefon: **01 2099 120** (pon - čet 13.00-15.00)

E-mail: ppi@pristupinfo.hr

Uprava za ljudska prava i prava nacionalnih manjina – Ministarstvo pravosuđa i uprave

Ulica grada Vukovara 49 ili Maksimirska 63, 10 000 Zagreb

Kontakt: tel.: 01 3714-501; fax: 01 3714-599; e-mail: ljpnme@mpu.hr

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH

Mesnička 23, 10 000 Zagreb

Kontakt: Tel: 01 4569 358; Fax: 01 4569 324; E-mail: ured@uljppnm.gov.hr

Informacije o besplatnoj pravnoj pomoći u RH, dostupne na:

[Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske - Besplatna pravna pomoć \(gov.hr\)](http://Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske - Besplatna pravna pomoć (gov.hr))

Sektor za besplatnu pravnu pomoć - Grad Zagreb

Zapoljska 1 (PU Peščenica)

Odjel za odobravanje besplatne pravne pomoći; Kontakt: Tel: 610-0300, 610-0301, 610-0303,

Odjel za pružanje besplatne pravne pomoći; kontakt: tel. 610-0303, faks: 610-0304

Savjet za nacionalne manjine

Mesnička 23, 10000 Zagreb

Email: savjet.manjine@sssnm.gov.hr; Tel: 01/4569-286; Fax: 01/4569-297

Ovaj priručnik je financiran iz Programa o pravima, jednakosti i građanstvu Europske unije (2014-2020). Sadržaj ovog priručnika isključiva je odgovornost *Informativno pravnog centra, Slavonski Brod*, i ne može se ni pod kojim okolnostima smatrati da odražava stav Europske unije.